

EFEKT DOMINA

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI

13 – 15 lat

Patronat
merytoryczny:

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
Wydział Studiów Edukacyjnych

Partnerzy:

WYDAWNICTWA
SZKOLNE
i PEDAGOGICZNE

Osiem zasad człowieka empatycznego

Szanuj drugiego człowieka, szukaj porozumienia, respektuj granice innych ludzi i reaguj na ludzką krzywdę – to uniwersalne zasady, którymi wszyscy powinniśmy się kierować. Nam, dorosłym, nastręcza to wielu trudności. Jak zatem nauczyć dzieci życia w zgodzie z tymi zasadami?

Kształtowanie takich prospołecznych postaw to wyzwanie stojące przed każdym wychowawcą. Jako Kulczyk Foundation nie chcemy, abyście pozostali Państwo osamotnieni w tej odpowiedzialnej misji. To Wy jesteście bardzo ważnymi przewodnikami przyszłych pokoleń. To Wy możecie pomóc młodym ludziom odnaleźć się w labiryncie uczuć, wartości i postaw, w którym niezwykle łatwo się pogubić.

Dlatego już po raz trzeci oddajemy w Wasze ręce scenariusze lekcji dla uczniów w wieku 10–12 i 13–15 lat. Ich celem jest promowanie wśród młodych ludzi postawy, która nie tylko pozwala na zrozumienie siebie oraz drugiego człowieka, ale także obudzenie w nas samych gotowości do niesienia pomocy innym.

Scenariusze przygotowane zostały we współpracy z ekspertami z Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im.

Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ich treść nawiązuje do serialu dokumentalnego „Efekt Domina”, którego fragmenty pomagają uczniom zrozumieć potrzebę kierowania się w życiu najważniejszą zasadą człowieczeństwa – empatią.

Mam nadzieję, że niniejszy zeszyt będzie dla Państwa cennym wsparciem w pracy nad ukazaniem Waszym podopiecznym zalet życia w zgodzie z samym sobą i otoczeniem. Choć jest ono bardzo wymagające, stanowi jedyną drogę do spełnionego i szczęśliwego życia.

Dominika Delcova

Twórzmy odpowiedzialne społeczeństwo

Życie w XXI wieku bez wątplenia bardzo dynamicznie się zmienia, jest niestałe, płynne, pełne nowych zjawisk społecznych. Niełatwo adaptować się do tych licznych zmian, niektóre nawet trudno objąć umysłem. Zachodzące zmiany, ich ilość i jakość wiążą się z powstawaniem nowych problemów oraz wyzwań, z którymi współcześni ludzie muszą się zmierzyć. Te zmiany obnażają również problemy istniejące od wielu lat, niedostrzegane i często bagatelizowane. Dodatkowo uzmysławiają niedoskonałości dotychczasowych rozwiązań. Jednocześnie pojawiają się kolejne palące problemy wymagające wypracowania możliwie szybkich i efektywnych rozwiązań. To wszystko sprawia, że zaczynamy zastanawiać się nad przyczynami zjawisk społecznych, podejmujemy wysiłek, by je poznać i zrozumieć. Dokonujemy namysłu nad możliwymi rozwiązaniami, nad sposobami przekształcenia tego, co zastane, w coś zdecydowanie bardziej odpowiadającego potrzebom współczesnych jednostek i grup społecznych. W rezultacie tej refleksji i przyglądania się rzeczywistości dochodzimy do przekonania, że konieczne jest jej przekształcenie, modyfikacja, wprowadzenie rozwiązań systemowych, a więc dotyczących całych regionów czy też lokalnych wspólnot, nakierowanych na poszczególne grupy a nawet jednostki. Doświadczenie uczy, że pewne zmiany najlepiej i najefektywniej rozpocząć od działań pojedynczych osób. Warto je zainspirować do tego, aby zechciały podjąć aktywność, tworząc jednocześnie mniejsze lub większe grupy dążące do realizacji określonych celów. Wiemy przecież, że w zespole najłatwiej spojrzeć na problem z różnych stron, łatwiej działać, dzieląc się odpowiedzialnością, rolami, zadaniami. Poszukiwać rozwiązań i pokonywać przeszkody jest zdecydowanie łatwiej, działając w grupie i wspierając się wzajemnie.

Takie właśnie działania indywidualne i zespołowe zapoczątkowane refleksją nad tym, co bliskie i nieco bardziej odległe, jednak zawsze dotyczące ważnych i aktualnych spraw społecznych, proponujemy uczniom w wieku 13–15 lat. Tematy, które podsuwamy im do namysłu, to istotne zagadnienia społecznie, będące podstawą odpowiedzialnej wspólnoty, świadomego i odpowiedzialnego społeczeństwa.

Prof. UAM dr hab. Kinga Kuszak
Wydział Studiów Edukacyjnych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Koncepcja zajęć „Efekt Domina” w materiałach dydaktycznych dla nauczycieli

Materiały dydaktyczne dla nauczycieli „Efekt Domina” do pracy z młodzieżą w wieku 13–15 lat podejmują zagadnienia interesujące osoby w tym właśnie wieku. To przecież okres, w którym młodzi ludzie kształtują własną tożsamość, co wyraża się, np. w podejmowaniu prób zmienienia samego siebie. Wychodząc naprzeciw naturalnym potrzebom rozwojowym młodych ludzi, rozpoczynamy cykl spotkań propozycją namysłu nad tym, czym jest życie pełne pasji. Zachęcamy uczniów do tego, by zastanowili się, na ile pasje mogą zmienić jakość życia, uczynić je lepszym. Kolejne propozycje odnoszą się już do, jakże ważnych w tym okresie rozwoju, relacji z drugim człowiekiem. Wiek 13–15 lat to przecież czas silnej identyfikacji z grupą rówieśniczą. Apelujemy zatem: „szanuj drugiego człowieka i jego prawo do wolności”. Proponujemy, by wraz z nauczycielem zastanowić się, dlaczego warto działać wspólnie i zgodnie. Zachęcamy do poszukania odpowiedzi na pytanie: dlaczego warto szukać przestrzeni do porozumienia się z innymi. W kolejnej lekcji zwracamy uwagę na to, że oprócz przestrzeni wspólnej, w której się spotykamy, wymieniamy myśli, przedstawiamy indywidualne perspektywy, dyskutujemy, działamy, każdy z nas ma swoją przestrzeń wyznaczoną przez indywidualne granice, które inni powinni szanować i których nikomu nie wolno przekroczyć bez naszej zgody. Apelujemy zatem: „szanuj granice innych ludzi i nie pozwalaj przekraczać własnych”. To odpowiedni moment w rozwoju młodego człowieka, aby takie zagadnienia poruszać, bo przecież właśnie teraz podejmuje próby sprawdzania siebie i swoich możliwości. Dwa kolejne scenariusze kończące cykl spotkań „Efekt Domina” dotyczą spraw, które dzieją się wokół nas, w społecznościach lokalnych, w których żyjemy. Zmiany wspomniane na wstępie niniejszego tekstu dotyczą przecież każdego z nas, odnoszą się także do ludzi w naszym otoczeniu. Chcemy więc zachęcić młode osoby, by nie pozostawały obojętne na ważne sprawy i reagowały, gdy innym dzieje się krzywda.

Kolejność scenariuszy lekcji

Scenariusze lekcji „Efekt Domina” zostały pomyślane jako zajęcia do realizacji w ramach lekcji wychowawczych. Proponujemy następującą kolejność ich przeprowadzenia:

- Szukaj pasji, która może uczynić Twoje życie lepszym (lekcja inspirowana reportażem z Gwatemali);
- Szanuj drugiego człowieka i jego prawo do wolności (lekcja inspirowana reportażem z Suazi);
- Twórz wspólnotę (lekcja inspirowana reportażem z Kolumbii);
- Szanuj granice innych ludzi i nie pozwól przekraczać własnych (lekcja inspirowana reportażem z Indii);
- Żyj w zgodzie z innymi (lekcja inspirowana reportażem z Bangladeszu);

- Szukaj przestrzeni do porozumienia się (lekcja inspirowana reportażem z Rwandy);
- Nie pozostawaj obojętny na ważne sprawy (lekcja inspirowana reportażem z Filipin);
- Reaguj, kiedy komuś dzieje się krzywda (lekcja inspirowana reportażem z Papui-Nowej Gwinei).

Struktura lekcji

Wszystkie scenariusze lekcji wychowawczych są inspirowane fragmentami reportaży z cyklu „Efekt Domina”. Wspólnie obejrzone filmy mają zachęcić młodych ludzi do refleksji i rozmów o sprawach bliskich, dziejących się tuż obok, dotyczących kolegów, rówieśników, osób z najbliższego otoczenia. Mają także skłonić do namysłu nad ogólniejszym zagadnieniem natury ludzkiej.

Proponowane lekcje mają stałą strukturę i składają się z następujących elementów:

- 1. Wprowadzenie** – zainspirowanie uczniów, zwrócenie uwagi na zagadnienie, które będzie przedmiotem wspólnych refleksji i działań.
- 2. Rozmowa** – prowadzona w parach, mniejszych lub większych zespołach, na forum klasy. Jest ona okazją do wymiany poglądów, dzielenia się refleksjami, pomysłami. Jest momentem, w którym każdy uczeń ma prawo powiedzieć to, co czuje, że jest ważne, czym chciałby podzielić się z innymi. Udział w rozmowie jest dobrowolny.
- 3. Zapowiedź projekcji filmu** – zwrócenia uwagi uczniów na zasadnicze treści reportażu, przygotowanie ich do aktywnego i uważnego oglądania.
- 4. Projekcja filmu.**
- 5. Refleksja po filmie** – to możliwość swobodnego, spontanicznego podzielenia się z innymi swoimi spostrzeżeniami, refleksjami. W tym miejscu proponujemy nauczycielom pytania ukierunkowujące rozmowę z uczniami. Skorzystanie z tej propozycji nie jest jednak konieczne. Można przecież zaproponować uczniom: „Zapytajcie o to, co Was zastanawia, nurtuje, niepokoi”.
- 6. Zadanie** – celem wspólnych działań jest „przepracowanie” zagadnienia, problemu, jego przeżycie i zrozumienie.
- 7. Rozmowa podsumowująca** – porządkuje informacje, emocje. Jest okazją do tego, by wspólnie nazwać to, co działo się podczas lekcji.
- 8. Podsumowanie** – jest nawiązaniem do sformułowanych na wstępie celów, trzech kroków: wiem, czuję, pomagam. Ta część umożliwi nauczycielom i uczniom przeprowadzenie ewaluacji.

Zajęcia prowadzone według zaproponowanych scenariuszy można w dowolny sposób modyfikować, zmieniając przebieg, wprowadzając inne propozycje działań, poszerzając o zagadnienia, które zaproponują uczniowie lub nauczyciel. Można też z pewnych zagadnień zrezygnować. Jeżeli uczniowie wspólnie z nauczycielem dostrzegą taką potrzebę, moż-

na też do interesującego tematu powrócić przy innej okazji, na kolejnej lekcji.

Scenariusze zajęć „Efekt Domina” a podstawa programowa kształcenia ogólnego

Materiały dla nauczycieli „Efekt Domina” są propozycją do realizacji w ramach działalności edukacyjnej szkoły określonej w programie wychowawczo-profilaktycznym.

Zaproponowane scenariusze lekcji wychowawczych są zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego, w której podkreślono, iż: „działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa (...). Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji”.

Treści zaproponowane w scenariuszach odnoszą się m.in. do:

- kształtowania systemu wartości wśród uczniów, w tym współpracy, solidarności, altruizmu;
- rozwijania u uczniów poczucia godności osobistej i poszanowania godności innych osób;
- rozwijania postawy aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
- kształtowania prospołecznych postaw w tym: rozwijania postawy otwartości na potrzeby drugiego człowieka, szacunku wobec niego i umiejętności prowadzenia dialogu z nim.

Spójrz uważnie na swoją klasę!

Materiały dydaktyczne „Efekt Domina” są propozycją dla nauczycieli, którzy dostrzegają konieczność podejmowania z uczniami tematów ważnych i aktualnych. Aby takie działania wraz z młodymi ludźmi podjąć, trzeba najpierw uważnie przyjrzeć się całej klasie i każdemu uczniowi z osobna. Wynikiem tego skupienia się na jednostkach i na grupie będzie refleksja nad tym: jacy są moi uczniowie, co lubią, czego najbardziej potrzebują, jakie są ich zainteresowania, silne strony, w czym są dobrzy. Pozwoli też dostrzec to, co może być dla nich trudne, krępujące, co może wywołać kontrowersje, czego mogą nie rozumieć. Ta refleksja pozwoli dokonać wyboru i modyfikacji treści, które zostały zaproponowane w scenariuszach. Materiały zostały bowiem pomyślane tak, aby to nauczyciel i uczniowie kreowali własną przestrzeń edukacyjną. I nie chodzi tu o to, by pewnych tematów nie podejmować, unikać dyskusji o tym, co trudne, ale by czynić to tak, by zapewnić wszystkim uczniom bezpieczeństwo emocjonalne, poczucie komfortu i satysfakcji z podejmowanych działań. Każda lekcja jest okazją do odkrywania spraw ważnych, do dyskusowania, działania i poszukiwania rozwiązań, do odnosięcia sukcesów. Jest okazją do wspólnego poznawania siebie i uczenia się siebie nawzajem!

Pomaganie przez diagnozowanie

Każdy nauczyciel dobrze wie, że **dziecko trzeba umieć zobaczyć**. To jeszcze nie oznacza, że trzeba je od razu zrozumieć czy próbować rozumieć, po prostu wystarczy zatrzymać na nim wzrok. Jest to dość trudne, gdy uczniów w klasie jest dwudziestu, trzydziestu. Co można dostrzec w dziecku, gdy prowadzi się lekcję, a spoglądanie na konkretną osobę jest jedną z licznych czynności wykonywanych w tej samej chwili, obok słuchania, mówienia, odpowiadania na pytania, pisania na tablicy czy podawania zadania? Co można zrozumieć z tego, co dzieje się pomiędzy uczniami, czyli jaką wiedzę o relacjach w klasie da się wywieść z koncentracji uwagi na dwóch bądź trzech osobach na raz? Czy nauczyciel może zaufać temu, co – prowadząc lekcję – pobieżnie zobaczył, szybko przeczytał i niezbyt dokładnie usłyszał? Może choćby część z efektów tych obserwacji to złudzenie, zatem i pochodzące z nich wnioski są raczej nieprawdziwe?

Żeby móc porządnie pomyśleć o uczniu poza lekcją, trzeba mieć do czego sięgnąć. Do pamięci tego, co ujrzone i usłyszane? Czy nauczyciel może być jej tak bardzo pewny? Czy nie powinien słusznie obawiać się przedwczesnego wyciągania wniosków nawet nie z tego, co zobaczył, ale przetworzenia tych informacji we własnej głowie? Czy myśląc o uczniu, **naprawdę o nim myśli**, czy nie o jakimś jego wyobrażeniu, nawet nie koniecznie zdając sobie z tego sprawę wśród wielości wrażeń i spraw? Jeśli jako wychowawcy i nauczyciele chcemy skutecznie uczyć, działać wychowawczo oraz – gdy trzeba – **realnie pomóc drugiej osobie**, sami powinniśmy nauczyć się **nauczycielskiego diagnozowania potrzeb dziecka**.

Ponieważ nie wszyscy wierzą w skuteczność tej metody, trzeba ją wypróbować w szkole na co dzień. Nie chodzi w niej o potrzeby wydobywane w gabinecie szkolnego pedagoga czy psychologa za pomocą specjalistycznych metod (te oczywiście są bardzo przydatne, a nieraz konieczne), lecz właśnie o stosowany na bieżąco, diagnostyczny warsztat nauczyciela, odpowiedzialne budowanie **nauczycielskiej wiedzy o dziecku** oraz praktyczną pracę z nią w zespole osób uczących w szkole czy w konkretnej klasie.

Każdy nauczyciel ma tu wiele możliwości, zwłaszcza jeśli może pracować z drugą osobą w tej samej grupie dzieci. Diagnostyka może wypluwać z **analizy materialnych prac uczniowskich** (rysowanych, malowanych, pisanych) zachowywanych bądź kopiowanych przez uczącego, mających status dowodów uczenia się ich autorów. Może też wynikać z **uwążliwego przyglądania się bieżącej pracy dzieci, czyli z jej monitorowania** połączonego z notowaniem drobnych obserwacji. Wiele powie uczącemu prowadzona przez jego koleżankę czy kolegę **obserwacja ukierunkowana na zachowania jednego ucznia lub dwójki uczniów**, a także **nieukierunkowana, wyłapująca jedynie (lub aż!) niemal wszystkie działania nauczyciela i uczniów**, co pozwoli przyjrzeć się również potrzebom grupy dzieci oraz zrozumieć sprzężenie między tym, co robi w klasie uczący, a postępowaniem uczących się. Obserwację tę można dzielić wedle czasu i etapów zajęć, analizując na przykład tylko pierwsze 15 czy ostatnie 10 minut lekcji.

Warto więc z takich diagnostycznych możliwości skorzystać, pomóc dzieciom i samemu sobie, skoro jedną z korzyści okaże się wzmocnienie własnych zawodowych kompetencji.

Agata Patalas

Polonistka, wieloletnia nauczycielka w publicznym i społecznym liceum ogólnokształcącym, wielokulturowym i z programem matury międzynarodowej, była wicedyrektorka ds. wychowawczych w tym ostatnim. Twórczyni autorskich programów rozwijania humanistycznych pasji i umiejętności uczniowskich. Tutorka i wykładowczyni w Szkole Edukacji Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności i Uniwersytetu Warszawskiego. Działaczka społeczna na rzecz społeczeństwa otwartego. Znawczyni edukacji formalnej i nieformalnej.

GWATEMALA

SCENARIUSZ LEKCJI

SZUKAJ PASJI, KTÓRA MOŻE
UCZYNIĆ TWOJE ŻYCIE LEPSZYM

GWATEMALA

Dżungla, wulkany i kultura indiańska

Gwatemala to niewielki kraj w Ameryce Środkowej o powierzchni ponad 108 tys. km², zamieszany przez prawie 17 mln ludzi. Graniczy z Salwadorem, Hondurasem, Meksykiem i Belize. Ma dostęp do Oceanów Spokojnego i Atlantyckiego. Jego stolica nosi taką samą nazwę jak cały kraj.

Leży w strefie klimatu równikowego. Północna część jego terytorium znajduje się pod wpływem ciepłego i wilgotnego prądu morskiego, a południowe wybrzeże jest wystawione na działanie zimnego prądu. Istotny wpływ na rozkład temperatur mają wysokości nad poziomem morza. Na północy kraju rosną lasy tropikalne, a w nich palmy, bambusy, mahonie oraz liany. Na obszarach nadmorskich spotykamy zaś lasy namorzynowe. Duże różnice wysokości w ukształtowaniu powierzchni powodują występowanie piętrowego układu roślinności.

Na terenie Gwatemali jest kilkadziesiąt wulkanów, z czego dziewięć przejawiało aktywność w ciągu ostatnich 200 lat. W czerwcu 2018 roku nastąpiła erupcja wulkanu Fuego (z hiszpańskiego „wulkan ognia”), który jest najbardziej aktywnym wulkanem Ameryki Środkowej. Wyrzucił on w powietrze gorącą lawę, popiół i dym oraz przyczynił się do śmierci wielu osób. Prawie 60 procent mieszkańców kraju stanowią potomkowie Europejczyków oraz Latynosi. Reszta to w większości rdzenna ludność indiańska – Majowie – która zajmuje najniższe pozycje

w strukturze społecznej. Lud ten stworzył wspaniałą cywilizację, po której pozostały arcydzieła architektury i rzeźby, a także osiągnięcia w różnych dziedzinach nauki – astronomii, matematyce, medycynie. To właśnie Majów uważa się za twórców gry w piłkę nożną.

Jedni przeciw drugim

Rozwarstwienie społeczne w Gwatemali nadal jest widoczne na każdym kroku. Obok właścicieli pięknych, luksusowych domów i jachtów żyją biedni ludzie, którzy często są niedożywieni i nie mają dostępu do edukacji. Około 45 procent dzieci do piątego roku życia jest niedożywionych. Dwie trzecie ludności nie mają dostępu do wody pitnej, a połowa mieszka w domach bez prądu. Najbardziej narażeni na te problemy są Majowie, którzy często są pozbawiani ziemi, przesiedlani i nie mają stałej pracy.

W 1977 roku para Kanadyjczyków założyła tu klinikę Casa Guatemala, gdzie udzielano pomocy medycznej. Później powstała szkoła z internatem, która daje szansę na lepszą przyszłość i dba o wykształcenie dobrych nawyków żywieniowych. Dzieci uczą się nie tylko alfabetu, ale też jak sadzić, uprawiać i nawadniać rośliny oraz hodować zwierzęta. Poprzez pomaganie w kuchni czy na farmie wdrażają się do systematycznej, odpowiedzialnej pracy.

Czas trwania
45 minut

TEMAT

Szukaj pasji, która może uczynić Twoje życie lepszym

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj materiały z załączonej płyty. Przygotuj projekcję fragmentów filmu zamieszczonych na płycie. Przed zajęciami zapoznaj się z całym odcinkiem dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl.

DLACZEGO WARTO PORUSZYĆ TEN TEMAT

Anna Dymna w rozmowie z Katarzyną Bielas w książce „Co byś powiedział sobie młodemu?” zaznaczyła, że często z radością wspomina swoją młodość i czuje ogromną wdzięczność za to, że „miała w sobie radość, pasję, ciekawość życia. Wierzyła w to, co robi, cieszyła się, że żyje, nigdy nie traciła czasu”¹. Wspominając swoje młodzieńcze lata, wskazała na bardzo ważną kwestię. Dostrzegła, że zawsze potrafiła podołać wielu przeciwnościom losu, nie załamywała się mimo trudności, właśnie dzięki pasji i umiejętności „wzięcia steru w swoje ręce”. Ten ster trzyma się mocno i pewnie wtedy, gdy w życiu robi się to, co się kocha. Wówczas życie zyskuje inną jakość. Ma się bowiem przekonanie, że wszystkiemu można podołać, a wyzwania są fascynującą próbą własnych sił, przeciwności losu są po to, by je pokonywać, a podjęty wysiłek prowadzi do celu. To pasje powodują, że każdy dzień jest interesujący, ważny, niezwykły... Jeżeli robi się to, co się kocha, można jak Walt Disney powiedzieć: „nie przepracowałem ani jednego dnia w swoim życiu. Wszystko, co robiłem, to była przyjemność”. Nie ma piękniejszej refleksji podsumowującej życie. Odkrywanie pasji, ich rozwijanie i pielęgnowanie to ważne zadanie każdego człowieka. Warto żyć tak, by w okresie bardzo późnej dorosłości, kiedy

Zagadnienie

¹ K. Bielas, *Co byś powiedział sobie młodemu?*, Wydawnictwo Agora, Warszawa 2016, s. 31.

Cele

spogląda się wstecz, na to, co zostawiło się już za sobą, móc powtórzyć słowa Włosa Disneya. Do rozmów na temat pasji inspirowanych historią z Gwatemali zapraszamy uczniów i nauczycieli w tej lekcji.

CELE ZAJĘĆ

Może uda się zrobić z uczniami jeden krok, może dwa, a może aż trzy. Zawsze będzie to Wasz wspólny sukces – Twój i Twoich uczniów!

Krok 1 – WIEM: Uczeń wie, jaką rolę odgrywa możliwość realizacji własnych pasji. Zdaje sobie sprawę z tego, że robienie czegoś z pasją zmienia jakość życia.

Krok 2 – CZUJĘ: Uczeń zdaje sobie sprawę, jak czują się osoby, które mogą realizować swoje pasje. Wie, że odkrycie pasji może zmienić życie człowieka we wszystkich sferach jego funkcjonowania.

Krok 3 – POMAGAM: Uczeń poszukuje w swoim otoczeniu osób mających interesujące pasje, które czynią ich życie lepszym.

Wprowadzenie

WPROWADZENIE DO ZAJĘĆ

Rozdaj uczniom karty pracy (s. 14). Powiedz, że zawierają one zestaw nazw czynności. Poproś, żeby każdy z nich wyobraził sobie, że wykonuje daną czynność, i określił, jakie emocje wówczas odczuwa. Wspólnie ustalacie, jakimi symbolami będziecie oznaczać te odczucia. Mogą to być na przykład emotikony:

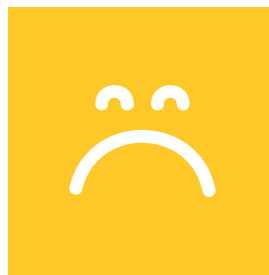
Podopieczni Casa Guatemala.

radość

obojętność

niechęć

Wyjaśnij, że na końcu karty znajdują się puste pola, które uczniowie mogą wypełnić nazwami czynności dla nich ważnych. Poproś, żeby je także oznaczyli wybranym symbolem.

Gdy uczniowie skończą wypełniać karty, zaproś ich do rozmowy. Zapytaj:

- ▶ Które z wymienionych czynności określilibyście jako swoją pasję?
- ▶ Jakim symbolem oznaczyliście je na karcie?
- ▶ Czy ten symbol wystarczy do oddania wszystkiego, co czujecie, wykonując tę czynność?

Możesz poprosić kilku chętnych uczniów o opowiedzenie o emocjach związanych z ich pasją.

Wskazówka:

Celem tego ćwiczenia jest zwrócenie uwagi na pasje uczniów oraz na to, jak je rozumieją, z czym im się one kojarzą i jakie emocje wywołują. Pokieruj rozmową tak, by uczniowie zrozumieli, że pasja to coś więcej niż tylko zamiłowanie do robienia czegoś. To źródło wewnętrznej motywacji dające poczucie sensu. Potraktuj to ćwiczenie również jako sposobność do poznania pasji swoich uczniów. Warto je uwzględnić w planowaniu dalszej pracy z tą klasą.

ZADANIE

Ja z perspektywy lat

Poproś uczniów, by wyobrazili sobie siebie za 10 lat, w dniu, w którym dokonali czegoś wielkiego. Ich znaczącym osiągnięciem zainteresowały się media. Dziennikarze chcą poznać nowego bohatera i przeprowadzają wywiady z jego przyjaciółmi. Zaproponuj uczniom, żeby dobrali się w pary i odegrali role dziennikarza oraz przyjaciela/przyjaciółki bohatera. Niech przedstawiciele mediów zadają pytania, które pozwolą im uzyskać jak najwięcej informacji o drodze do sukcesu, pasji będącej jego podstawą. Natomiast przyjaciele powinni scharakteryzować bohatera, czyli opowiedzieć o sobie z perspektywy bliskiej im osoby.

Na ćwiczenie przeznacz tyle czasu, żeby uczniowie mogli się zamienić rolami. Podsumowując dramę, zachęć ich do wypowiedzi na temat tego, jak pasja może zmienić ich życie.

ZAPOWIEDŹ PROJEKCJI FILMU

Zaproś uczniów do obejrzenia fragmentu filmu. Zwróć uwagę, że pokazuje on, jak pasja pozwala człowiekowi uczynić życie lepszym.

PROJEKCJA FILMU

Zadanie

Film
– zapowiedź,
projekcja
i refleksja

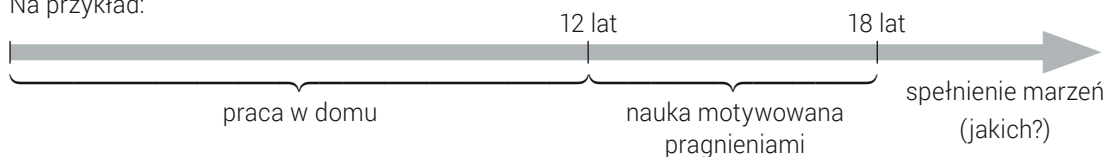

Dzieci prześlą dalej wiedzę, którą zdobędą w Casa Guatemala.

REFLEKSJA PO FILMIE

Po emisji filmu zapytaj uczniów, jaką drogę przeszła Filomena. Możesz zaproponować narysowanie osi, na której zaznaczycie drogę życiową dziewczyny.

Na przykład:

Podsumowanie

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Poprowadź uczniów przez następujące etapy:

1. Uświadomienie im wiedzy na temat sytuacji drugiego człowieka (**WIEM**);
2. Zwrócenie uwagi na rolę emocjonalnego rozumienia czyjegoś problemu i utożsamiania się z tą osobą (**CZUJĘ**);
3. Podjęcie decyzji o aktywnej pomocy (**POMAGAM**).

WIEM:

Uczeń wie, czym jest pasja i jaka jest jej rola w życiu człowieka. Dzięki doświadczeniu z ćwiczenia wstępnego kojarzy pasję z działaniem. Autorefleksja z ćwiczenia „Ja z perspektywy lat” oraz analiza losów bohaterów reportażu pozwoliły mu uświadomić sobie wpływ pasji na życie człowieka.

CZUJĘ:

Uczeń czuje potrzebę odkrywania pasji oraz realizowania ich w celu poprawienia jakości swojego życia.

POMAGAM:

Poproś uczniów, by zastanowili się, czy w ich otoczeniu są ludzie, którzy mają niezwykle pasje sportowe, artystyczne, naukowe, techniczne, medialne itp. Zachęć, by spotkali się z nimi i przeprowadzili wywiady na temat roli, jaką pasja odgrywa w ich życiu. Niech zapytają:

- Czym się zajmują ich bohaterowie?
- Kiedy to, czym się zajmują, stało się ich pasją?
- Co spowodowało, że mają właśnie taką pasję?
- Czym jest dla nich możliwość robienia tego, co robią?
- Jakie uczucia towarzyszą im, gdy wyznaczają sobie kolejne cele, podejmują kolejne działania i doprowadzają do ich realizacji?
- W jaki sposób możliwość realizacji pasji zmieniła ich życie?

Poproś, by uczniowie zaprezentowali przeprowadzone wywiady na jednej z kolejnych lekcji.

Opieka medyczna w Casa Guatemala.

KARTA PRACY

Sadzę drzewo	☐	Robię na drutach	☐	Wykonuję doświadczenie chemiczne	☐	Biegam	☐
Podróżuję	☐	Gotuję	☐	Uczę się...	☐	Słucham muzyki	☐
Piszę wiersz	☐	Uprawiam ogródek	☐	Pomagam słabszym	☐	Pracuję na „Łączce”	☐
Wspinam się po skałkach	☐	Maluję obrazy	☐	Gram w piłkę	☐	Obserwuję przyrodę	☐
Zbieram i opisuję monety	☐	Jeżdżę na desce	☐	Nurkuję	☐	Komentuję w internecie aktualne wydarzenia	☐
Odtwarzam drzewo genealogiczne mojej rodziny	☐	Organizuję zabawę młodszym	☐	Kolekcjonuję stare przedmioty i poznaję ich historię	☐	Hoduję kury lub inne zwierzęta	☐
Wymyślam i opowiadam dowcipy	☐	Godzę skłóconych	☐	Zdrowo się odżywiam i promuję taki styl życia	☐	Piszę pamiętnik	☐
Rozmawiam z ludźmi	☐	Pływam	☐	Kręcę filmy	☐	Konstruuje nowy pojazd	☐
Jeżdżę konno	☐	Tańczę	☐	Śpiewam	☐		☐
	☐		☐		☐		☐

SCENARIUSZ LEKCJI

SUAZI

SZANUJ DRUGIEGO CZŁOWIEKA I JEGO PRAWO DO WOLNOŚCI

SUAZI

Maleńkie państwo na końcu świata

Suazi to kraj o powierzchni trochę ponad 17 tys. km², czyli mniej więcej wielkości województwa podkarpackiego, zamieszkały przez około 1,5 mln ludzi. Leży w Afryce południowej i graniczy z Mozambikiem oraz Republiką Południowej Afryki. Jego stolicą jest Mbabane, a siedziba parlamentu i króla znajduje się w Lobambie.

Kraj ten charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem krajobrazów. Przy granicy z Mozambikiem rozciągają się góry, na wschodzie – równinne sawanny, a lasy deszczowe z różnorodną roślinnością porastają północny zachód kraju. Występuje tu klimat zwrotnikowy wilgotny z dwiema porami deszczowymi: od marca do kwietnia oraz od września do października.

Monarchia absolutna – szansa czy zagrożenie?

Suazi jest obecnie jednym z nielicznych krajów na świecie, w których nadal panuje monarchia absolutna. Głową państwa jest otaczany wielkim kultem król Mswati III, który panuje od 1986 roku.

Z założenia monarchia wiąże się z tradycją, stabilizacją, odpowiedzialnością za swój naród i powagą pełnionego urzędu. Jednak taki system pozwala królowi na życie ponad stan, wydawanie pieniędzy z kasy państwowej, dbanie tylko o siebie i swoich bliskich. Król jest głową państwa i może zmienić prawo, a nawet nazwę swego kraju na Królestwo eSwatini, czyli ziemię Suazi, co uczynił na 50-lecie istnienia państwa.

Chociaż większość mieszkańców jest chrześcijanami różnych wyznań, to nadal praktykowane jest tu wielożeństwo. Poligamia jest wpisana w tradycję. Obecny król ma 15 żon,

choć trzy z nich uciekły. Jego ojciec, który zmarł w wieku 82 lat, miał 70 żon i ponad 200 dzieci.

Suazi ma wielki potencjał turystyczny, niestety nie jest on prawie w ogóle wykorzystywany. Większość mieszkańców kraju żyje poniżej progu ubóstwa, a co drugi zdolny do pracy człowiek jest bezrobotny.

Magia tradycji a żony króla

Co roku w sierpniu lub na początku września w Suazi odbywa się tradycyjny taniec trzciny. Młode dziewczyny z każdego

zakątka tego kraju przybywają na stadion i składają w hołdzie królowej matce świeżo ściętą trzcinę. Niektóre dziewczynki mają tylko kilka lat i często nie rozumieją, po co tu są i dlaczego to robią.

Najważniejszym momentem uroczystości jest taniec króla, który wita się z każdą grupą i wypatruje kandydatki na nową żonę. Wiele tancerek marzy, aby zostać jego żoną i przygotowuje się na to święto cały rok, widząc w tym szansę na lepsze życie. Kobiety są podporządkowane mężczyznom i nie mają prawa własności. Bez ich zgody nie mogą mieć paszportu, podpisać umowy czy założyć konta w banku.

Jak szerzyć świadomość zdrowotną?

Według COSPE, włoskiej organizacji działającej na terenie Suazi, jest tu najwyższy na świecie odsetek nosicieli wirusa HIV i chorych na AIDS – problem dotyczy ponad jednej trzeciej społeczeństwa. Często bardzo młode dziewczyny wychodzą za mąż i muszą dzielić się swoim mężem z innymi żonami. Są narażone na zakażenie i rozwój choroby, gdyż boją się przyjmować leki, aby nie być prześladowane i napiętnowane.

Czas trwania
45 minut

TEMAT

Szanuj drugiego człowieka i jego prawo do wolności

Wydrukuj materiały z załączonej płyty. Przygotuj projekcję fragmentów filmu zamieszczonych na płycie. Przed zajęciami zapoznaj się z całym odcinkiem dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl.

DLACZEGO WARTO PORUSZYĆ TEN TEMAT

„Człowiek ma prawo i obowiązek mieć siebie. Tylko ten, kto ma siebie, może być sobą” – to słowa księdza Józefa Tischnera tłumaczące sens tego, czym jest prawo do bycia wolnym człowiekiem. Człowiek jest wolny – „ma siebie” – może wyrażać swoją wolę wówczas, gdy ma możliwość dokonywania wyborów, może działać zgodnie z wewnętrznym przekonaniem, realizować swoje potrzeby. Każdy człowiek ma prawo do wolności określone w takich dokumentach, jak: Karta Narodów Zjednoczonych (1945 r.), Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948 r.), Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka obejmujące Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych (1966 r.), a także innych, np. przyjętych przez Radę Europy czy Unię Europejską. Jednak wolność jednego człowieka nie może naruszać prawa do wolności innej jednostki, ponieważ ludzie są równi wobec prawa. Już uchwalona 26 sierpnia 1789 roku Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela w artykule IV głosi, że „wolność polega na tym, że wolno każdemu czynić wszystko, co tylko nie jest ze szkodą drugiego, korzystanie zatem z przyrodzonych praw każdego człowieka nie napotyka innych granic, jak te, które zapewniają korzystanie z tych samych praw innym członkom społeczeństwa. Granice te mogą być zakreślone tylko drogą ustawy”. Można więc powiedzieć, że moja wolność kończy się tam, gdzie zaczyna się prawo do wolności

Zagadnienie

Cele

Wprowadzenie

drugiego człowieka. Co w pewnym uproszczeniu oznacza, że szanujemy wzajemnie swoje prawa do kierowania się własną wolą, potrzebami i preferencjami. Lekcja o szacunku dla drugiego człowieka oraz jego niezbywalnym prawie do wolności inspirowana historią suazyjskich kobiet to nasza propozycja dla uczniów i nauczycieli.

CĘLE ZAJĘĆ

Może uda się zrobić z uczniami jeden krok, może dwa, a może aż trzy. Zawsze będzie to Wasz wspólny sukces – Twój i Twoich uczniów!

Krok 1 – WIEM: Uczeń wie, że należy szanować prawo do wolności każdego człowieka.

Krok 2 – CZUJĘ: Uczeń zdaje sobie sprawę z tego, jak czują się ludzie, którym odbiera się lub ogranicza prawo do wolności.

Krok 3 – POMAGAM: Uczeń deklaruje gotowość przestrzegania prawa do wolności kolegów i koleżanek z klasy.

WPROWADZENIE DO ZAJĘĆ

Zapytaj, co według uczniów oznacza pojęcie „wolność”. Spróbujcie wspólnie sformułować jego definicję. Zapiszcie ją na tablicy.

Wskazówka:

Możecie uzupełnić stworzoną przez was definicję, korzystając ze „Słownika Języka Polskiego” PWN.

Wolność¹

1. niezależność jednego państwa od innych państw w sprawach wewnętrznych i stosunkach zewnętrznych;
2. możliwość podejmowania decyzji zgodnie z własną wolą;
3. życie poza więzieniem, zamknięciem;
4. prawa obywateli wyznaczone przez dobro powszechne, interes narodowy i porządek prawny.

Wolność osobista – prawo do swobodnego przenoszenia się z miejsca na miejsce i prawo do niepodlegania uwięzieniu bez wyroku sądu.

Wolność słowa – prawo do swobodnego wypowiedzenia swoich myśli.

Wolność sumienia – prawo do swobodnego wyboru przekonań, poglądów, wyznawanej religii itp.

W komentarzu możesz zwrócić uwagę, że mówiąc o wolności, często używamy synonimów:

- swoboda – nieskrępowanie, dobrowolność;
- wyzwolenie – oswobodzenie, uwolnienie, ale także usamodzielnienie, emancypacja, równouprawnienie, uniezależnienie;
- niezależność – niezawisłość, suwerenność, samostanowienie, autonomia, niepodległość, samowystarczalność.

Podsumowując rozmowę, możesz również przywołać wybrane artykuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ.

Artykuł 1.

Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Artykuł 3.

Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby.

¹ *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl>.

Artykuł 7.

Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo, bez jakiegokolwiek różnicy, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy mają prawo do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji, i przed jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację.

Artykuł 12.

Nie wolno ingerować samowolnie w czyjekolwiek życie prywatne, rodzinne, domowe, ani w jego korespondencję, ani też uwłaczać jego honorowi lub dobremu imieniu. Każdy człowiek ma prawo do ochrony prawnej przeciwko takiej ingerencji lub uwłaczaniu.

Spróbujcie wspólnie zastanowić się nad znaczeniem tych artykułów.

ZADANIE

Symbole wolności

Zaproponuj uczniom, aby odwołując się do tego, co już zostało powiedziane, stworzyli własny symbol wolności. Możesz włączyć muzykę, która będzie inspirowała ich do twórczego działania. Po zakończeniu pracy przez uczniów poproś ochotników, aby krótko opowiedzieli o swoich pracach. Postaraj się zapewnić uczniom tyle czasu, aby każdy mógł się wypowiedzieć. Wykonane prace powieście w widocznym miejscu sali.

Wskazówka:

W podsumowaniu zwróć uwagę na te wypowiedzi uczniów, które łączą prawo do wolności z prawem do szacunku, bycia szanowanym. Jeżeli z wypowiedzi uczniów nie wynika takie powiązanie, podkreśl, że „człowiek wolny to człowiek, którego decyzje, wybory, czyny są i powinny być szanowane przez innych. Każdy człowiek ma prawo do wolności i szacunku”.

ZAPOWIEDŹ PROJEKCJI FILMU

Zaprosz uczniów do wspólnego obejrzenia przygotowanego materiału. Wyjaśnij, że bohaterkami filmu są suazyjskie kobiety.

PROJEKCJA FILMU

REFLEKSJA PO FILMIE

Po projekcji zastanówcie się wspólnie:

- Jakie zachowania przedstawione w reportażu wskazują na przekraczanie praw innych ludzi i brak szacunku dla nich?
- Jak czują się osoby, których prawo do wolności i szacunku jest łamane?

Młode dziewczęta biorą udział w Tańcu Trzciny.

Zadanie

Film
– zapowiedź,
projekcja
i refleksja

Podsumowanie

Wskazówka:

W komentarzu podsumowującym zaznacz, że pozbawienie człowieka prawa do wolności lub jego ograniczenie wywołuje wiele negatywnych uczuć: złość, żal, poczucie bezradności, braku możliwości decydowania o swoim życiu, zniechęcenie itp. Są to uczucia niekorzystnie determinujące jego funkcjonowanie.

Następnie zapytaj uczniów:

- Dlaczego znajomość własnych praw jest ważna?
- Co można zrobić, gdy zna się własne prawa?
- W jaki sposób można ich bronić?

Wskazówka:

W komentarzu podsumowującym rozmowę podkreśl, że znajomość własnych praw pozwala nam na ich świadome egzekwowanie. Wiedząc, w jaki sposób traktować innych i jak nie naruszać ich granic, okazujemy im szacunek.

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Poprowadź uczniów przez następujące etapy:

1. Uświadomienie im wiedzy na temat sytuacji drugiego człowieka (**WIEM**);
2. Zwrócenie uwagi na rolę emocjonalnego rozumienia czyjegoś problemu i utożsamiania się z tą osobą (**CZUJĘ**);
3. Podjęcie decyzji o aktywnej pomocy (**POMAGAM**).

WIEM:

Wyjaśnij uczniom, że każdy człowiek ma prawo do wolności i do tego, by szanowano jego wolę. Podkreśl, że prawo do wolności jest niezbywalne, co oznacza, że nie można go nikomu odstąpić, nie można zaniechać jego przestrzegania.

CZUJĘ:

Podkreśl, co czują osoby, które pozbawia się prawa do wolności. Zaznacz, że są to uczucia negatywne, destrukcyjne dla człowieka, blokujące jego możliwości rozwoju.

POMAGAM:

Rozdaj uczniom karteczki. Poproś, aby każdy z nich napisał, w jaki sposób może respektować prawo do wolności kolegów i koleżanek z klasy. Podkreśl, że wolność jednego człowieka nie może naruszać prawa do wolności drugiego człowieka. Zbierz karteczki. Na kolejnej lekcji omów propozycje uczniów. Możecie stworzyć klasowy kodeks regulujący wasze prawa i obowiązki wynikające z szacunku do wolności własnej oraz wolności kolegów i koleżanek.

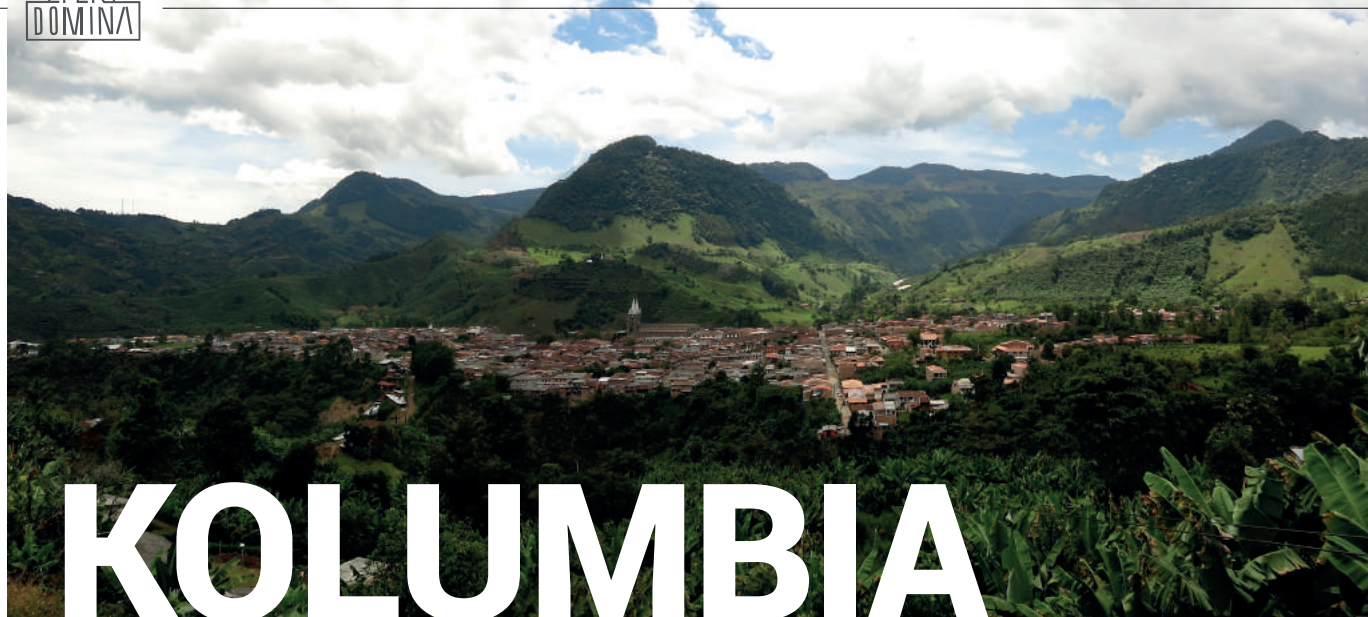

KOLUMBIA

SCENARIUSZ LEKCJI

TWÓRZ WSPÓLNOTĘ

Położenie

Państwo Kolumbia leży w północno-zachodniej części Ameryki Południowej. Graniczy z Wenezuelą, Brazylią, Peru, Ekwadorem i Panamą. Ma dostęp do Morza Karaibskiego i Oceanu Spokojnego. Jego powierzchnia jest dość duża, wynosi trochę ponad 1 141 tys. km², to czterokrotnie więcej niż obszar, który zajmuje Polska. Na tym terenie mieszka około 49,2 mln ludzi.

Stolicą państwa jest Bogota, która leży w centralnej części Kolumbii. Jest największym miastem w kraju i ma prawie 8 mln mieszkańców. Położona jest w najwyższych górach na tym kontynencie – Andach – na wysokości 2640 m n.p.m., czyli jeszcze wyżej niż najwyższy szczyt w naszym kraju – Rysy. Jest centrum naukowym i kulturalnym, bywa nazywana Atenami Ameryki Południowej.

Nieodkryty kraj kontrastów, smaków, zapachów i tańca

W kraju tym znajdziemy rajskie plaże z czystą, przejrzystą wodą i złotym piaskiem, a także wysokie góry ze śniegiem, ostrymi szczytami i pięknymi widokami. Ponieważ Kolumbia leży wzdłuż równika, to przez cały rok jest tu ciepło, ale duże różnice wysokości powodują znaczące zróżnicowanie temperatury.

Piękno naturalnej przyrody oraz bogactwo kulturowe Kolumbii nie zostały jeszcze skażone turystyką masową. Dzięki temu odwiedzający mogą cieszyć się zielenią tropikalnych lasów, nurkowaniem w szmaragdowej wodzie, wędrówkami po wysokich górach, a także zwiedzać zabytki architektury kolonialnej oraz posmakować lokalnych specjałów będących mieszanką trzech tradycji kulinarnych: indiańskiej, afrykańskiej i hiszpańskiej. Wpływy tych kultur widoczne są również w folklorystycznej muzyce i tańcach.

Pozycja kobiet w świecie macho

W Kolumbii nadal silnie zakorzenione są wzorce kulturowe ról społecznych kobiet i mężczyzn. Typowy macho ma być mę-

ski, decydujący i dominujący, a kobieta powinna być uległa, ofiarna i zależna najpierw od ojca, a później od męża. Do jej obowiązków należy zajmowanie się domem, rodziną i wychowaniem dzieci.

Sytuację kobiet pogarsza jeszcze wojna domowa od lat niszcząca kraj. Konflikt między armią rządową, lewicową partyzantką, prawicowymi bojówkami paramilitarnymi oraz gangami narkotykowymi przyczynił się do śmierci ponad 220 tys. osób, a ponad 8 mln musiało uciekać ze swego miejsca zamieszkania.

Migranci wewnętrzni to często kobiety, które, chcąc uchronić życie swoje i dzieci, decydują się na opuszczenie domów oraz pozostawienie dotychczasowego dorobku.

Chociaż w 2016 roku rząd zawarł pokój z FARC (Rewolucyjnymi Siłami Zbrojnymi Kolumbii), sytuacja kobiet się nie poprawiła. Są one nadal ofiarami tradycji, systemu, bezprawia i braku zainteresowania ich problemami.

Razem można więcej, bezpieczniej i lepiej

Osoby przesiedlone często znajdowały schronienie w slamsach. Tam jednak nadal nie miały zagwarantowanego bezpieczeństwa dla siebie i swoich dzieci. Codziennie narażone były na przemoc i wykorzystywanie.

Kolumbijki postanowiły wziąć sprawy w swoje ręce i wspierane przez prawniczkę Patrycję Guerrero zbudowały Miasto Kobiet. Składa się ono z blisko 100 domów wzniesionych przez nie samodzielnie. Tutaj znalazły swoje miejsce kobiety, które zostały przymusowo przesiedlone lub doświadczyły przemocy fizycznej oraz psychicznej. Wzajemne wsparcie, pomoc i zrozumienie to podstawy organizacji życia na tym obszarze. Tu kobiety stały się architektami przede wszystkim zmian społecznych.

Kulczyk Foundation postanowiła wesprzeć siłę kobiet, przeznaczając fundusze na stworzenie miejsc, gdzie będzie prowadzona terapia, konsultacje medyczne i warsztaty szkolenia zawodowego. Razem można więcej!

Czas trwania
45 minut

TEMAT

Twórz wspólnotę

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj materiały z załączonej płyty. Przygotuj projekcję fragmentów filmu zamieszczonych na płycie. Przed zajęciami zapoznaj się z całym odcinkiem dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl.

DLACZEGO WARTO PORUSZYĆ TEN TEMAT

Życie we współczesnym społeczeństwie jest w wysokim stopniu zindywidualizowane. Ludzie są skoncentrowani na realizacji jednostkowych celów, rozwijaniu osobistych pasji, urzeczywistnianiu marzeń, spędzaniu czasu w ulubiony sposób, osiągnięciu osobistych sukcesów. W tym kontekście mówi się o egoistycznych postawach jednostek i całych społeczności. Jednocześnie zgodnie z zasadą kontrastu powstają pręźnie działające, dynamicznie rozwijające się grupy ludzi, których coś łączy, coś, co jest dla nich wspólne: kultura, zainteresowania, chęć przeżywania czegoś. Tworzą oni wspólnoty: mieszkańców, biegaczy, wolontariuszy, rodziców budujących szkołę, miłośników dwóch kółek, pasjonatów miejskich ogrodów itp. Wyróżnia ich społeczne zaangażowanie w różne zjawiska, udział w życiu społeczności oraz solidarność z innymi członkami wspólnoty. „Solidarność przyczynia się do tego, co staje się mechanizmem oraz przejawem ich społecznej tożsamości”¹, czyli postrzegania siebie jako członka określonej wspólnoty i przyjmowania wartości, celów, dążeń tej wspólnoty. Aby zaangażować się w życie wspólnoty, trzeba się z nią silnie identyfikować, a więc utożsamiać własne preferencje, cele, pasje z preferencjami, celami i pasjami innych ludzi tworzących wspólnotę. Wśród różnych wspólnot można wyodrębnić zbiorowości zamieszkujące wspólny teren (wspólnoty lokalne), w ramach których znający się ludzie realizują swoje życiowe aktywności. Ich członków charakteryzuje silna identyfikacja z grupą, która staje się ważnym

Zagadnienie

¹ K. Frysztański, *Solidarność* [w:] M. Bogunia-Borowska (red.), *Fundamenty dobrego społeczeństwa. Wartości*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2015, s. 215.

Cele

elementem indywidualnej tożsamości jednostki. Te wspólnoty funkcjonują w sposób nieco zbliżony – choć nie identyczny – do tradycyjnych społeczeństw plemiennych, wioskowych, odznaczających się bardzo wysokim stopniem spójności, integracji wartości i przekonań. Współczesne wspólnoty lokalne próbują się do tych wartości zbliżyć. Podczas tej lekcji proponujemy podjęcie refleksji nad tym, czym jest wspólnota, co ją wyróżnia, jak ją tworzyć. Zapraszamy do udziału w zajęciach zainspirowanych treścią reportażu „Miasto kobiet”.

CELE ZAJĘĆ

Może uda się zrobić z uczniami jeden krok, może dwa, a może aż trzy. Zawsze będzie to Wasz wspólny sukces – Twój i Twoich uczniów!

- Krok 1 – WIEM:** Uczeń wie, co charakteryzuje wspólnotę i jakie są dobre strony bycia we wspólnocie.
- Krok 2 – CZUJĘ:** Uczeń ma potrzebę przynależności do wspólnoty, która podziela jego wartości i wspiera go w realizacji celów.
- Krok 3 – POMAGAM:** Uczeń rozpoznaje potrzeby innych osób i pomaga je realizować we wspólnocie.

Wprowadzenie

WPROWADZENIE DO ZAJĘĆ

Podziel uczniów na cztery grupy i każdej z nich daj duży arkusz papieru. Poproś, by zanotowali na nich propozycje rozwiązań opisanych poniżej problemów.

Zadanie dla grupy 1. Przez waszą miejscowość przeszła nawałnica, która zniszczyła kilka domów. Wiele osób potrzebuje pomocy. Zastanówcie się:

- Kto może pomóc?
- Jakie działania mogą poprawić sytuację mieszkańców, którzy stracili domy?
- W jaki sposób wy możecie pomóc?

Zadanie dla grupy 2. W waszej miejscowości (dzielnicy) mieszka wielu młodych ludzi, którzy nie mają gdzie spędzać wolnego czasu. Zaproponujcie, w jaki sposób można stworzyć miejsca przeznaczone dla nich. Zastanówcie się:

- Gdzie mogliby się spotykać?
- Kiedy mieliby się spotykać?
- Jak powinna być zaaranżowana ich wspólna przestrzeń?
- Co mogliby robić w tym miejscu?

Zadanie dla grupy 3. W waszej miejscowości (dzielnicy) mieszka wiele starszych osób, które nie uczestniczą w życiu całej społeczności, ponieważ nie mają miejsc, w których mogłyby się spotykać. Zaproponujcie, w jaki sposób można stworzyć miejsca spotkań dla społeczności lokalnej, w której seniorzy będą się dobrze czuli. Zastanówcie się:

- Gdzie mogliby się spotykać?
- Kiedy mieliby się spotykać?
- Jak powinna być zaaranżowana ich wspólna przestrzeń?
- Co starsi ludzie mogliby robić w tym miejscu?

Wspólnota Miasta Kobiet ma na celu zapewnienie dzieciom bezpieczeństwa.

Zadanie dla grupy 4. Zauważyliście, że od jakiegoś czasu trudno jest wam się porozumieć z kolegami i koleżankami z klasy. Lubicie się i chcielibyście spędzać wspólnie czas także po lekcjach, ale macie problem z dogadaniem się i ustaleniem, co chcecie razem robić, gdzie się spotkacie itp. Zaproponujcie sposób wspólnego spędzenia czasu, który sprawi przyjemność wszystkim waszym kolegom i koleżankom. Zastanówcie się:

- Jak każdy z was lubi spędzać czas?
- Co każdego z was interesuje?
- Gdzie chcecie się spotkać?
- Co będziecie robić?
- Jak długo będzie trwało spotkanie?

Po wykonaniu ćwiczenia porozmawiaj z uczniami. Zapytaj:

- Jak przebiegała praca?
- Jak dochodziliście do wspólnych ustaleń?
- Jakie rozwiązania postawionych problemów zostały przez was wypracowane?
- Jakie zamierzacie podjąć działania?
- Czy zadbaliście o zaangażowanie w swoje projekty wszystkich osób?
- Czy wybraliście osoby odpowiedzialne za realizację poszczególnych działań?

ZAPOWIEDŹ PROJEKCJI FILMU

Zaproś uczniów do obejrzenia fragmentu reportażu „Miasto Kobiet”. Poproś, by zwrócili uwagę, jak kobiety poradziły sobie w bardzo trudnej sytuacji życiowej, co dało im siłę.

Film
– zapowiedź,
projekcja
i refleksja

PROJEKCJA FILMU

REFLEKSJA PO FILMIE

Poproś uczniów o podzielenie się refleksjami po obejrzeniu fragmentów filmu. Zapytaj:

- Co w reportażu było waszym zdaniem ważne?

Wskazówka:

Podkreśl, że doświadczając tego, czym są nasze granice, łatwiej jest nam zrozumieć i szanować granice innych ludzi.

Zwróć uwagę uczniów na to, że przyzwolenie na przekraczanie granic może narazić nas na przemoc.

Zadanie

ZADANIE

Miasto Kobiet, czyli moc wspólnego działania

Poproś uczniów, aby zastanowili się nad odpowiedziami na następujące pytania:

- W jaki sposób został rozwiązany problem kolumbijskich kobiet?
- Co zmieniła w życiu tych kobiet przynależność do wspólnoty?

Podziel uczniów na kilkusobowe zespoły. Rozdaj im karty pracy (s. 28) i poproś, aby określili, co sprawiło, że kobiety stworzyły grupę, którą można nazwać wspólnotą.

Podsumuj wraz z uczniami zadanie. Spróbujcie wspólnie stworzyć definicję wspólnoty.

Wspólnota Miasta Kobiet zapewnia mieszkankom również pomoc medyczną.

Miasto Kobiet.

Wskazówka:

Zachęć uczniów do rozmowy na temat przynależności do wspólnoty. Poproś, aby podzielili się swoimi refleksjami i powiedzieli:

- Do jakich wspólnot należą?
- W jaki sposób postrzegają swoją rolę w tej wspólnocie (wspólnotach)?

Zachęć do spojrzenia na klasę jak na wspólnotę.

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Poprowadź uczniów przez następujące etapy:

1. Uświadomienie im wiedzy na temat sytuacji drugiego człowieka (**WIEM**);
2. Zwrócenie uwagi na rolę emocjonalnego rozumienia czyjegoś problemu i utożsamiania się z tą osobą (**CZUJĘ**);
3. Podjęcie decyzji o aktywnej pomocy (**POMAGAM**).

WIEM:

Porozmawiaj z uczniami o tym, co charakteryzuje wspólnotę i jakie są zalety należenia do niej. Zwróć uwagę na cechy klasy jako wspólnoty.

CZUJĘ:

Podkreśl, że funkcjonowanie we wspólnocie zapewnia jednostce poczucie bezpieczeństwa i komfort emocjonalny, wyrażające się w doświadczaniu przez nią pozytywnych emocji i uczuć. Przede wszystkim może zaspokoić ważną potrzebę kontaktu emocjonalnego z innymi ludźmi.

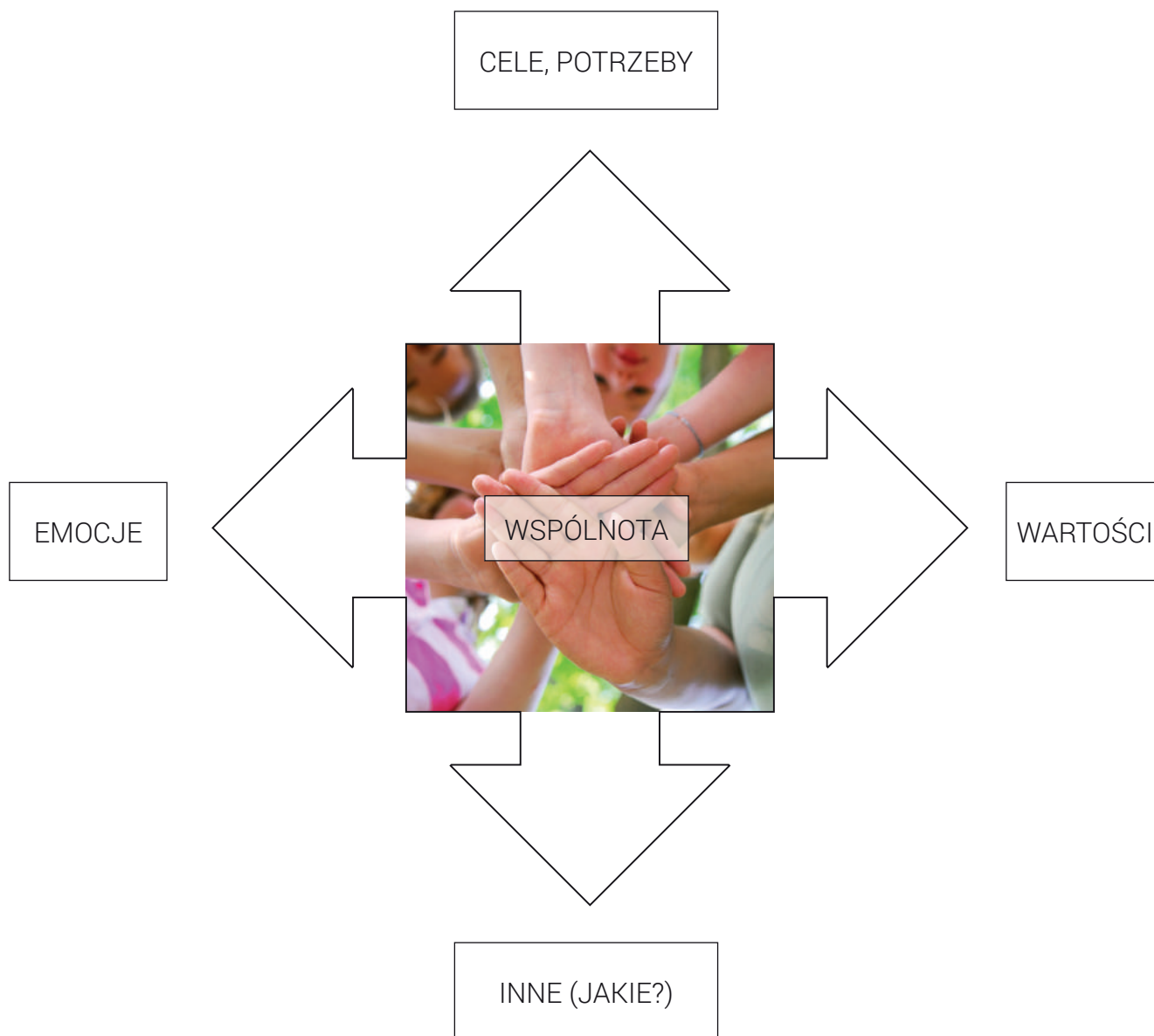
POMAGAM:

Poproś uczniów, aby na karteczkach zapisali propozycje działań integrujących klasę i sprzyjających tworzeniu wspólnoty. Na kolejnej lekcji wróć do anonimowych zapisków. Wspólnie wybierzcie pomysły, które wcielicie w życie.

Podsumowanie

KARTA PRACY

SCENARIUSZ LEKCJI

INDIE

SZANUJ GRANICE INNYCH LUDZI
I NIE POZWÓL PRZEKRACZAĆ
WŁASNYCH

INDIE

W strefie monsunów

Indie to siódmy co do wielkości (ponad 3,2 mln km² powierzchni) i drugi pod względem liczby ludności (ponad 1,3 mld mieszkańców) kraj na świecie. Leżą na półwyspie o tej samej nazwie, w południowej części Azji. Graniczą z Pakistanem, Chinami, Nepalem, Bhutanem, Mjanmą (Birmą) i Bangladeszem. Najważniejszym zjawiskiem klimatycznym w Indiach jest monsun. Ten wiatr i powodowane przez niego obfite opady deszczu w porze letniej oraz susze w okresie zimowym wyznaczają rytm życia mieszkańców, wpływają na możliwość uprawy roślin jadalnych i wielkość zbiorów. W okresach przejściowych między monsunem letnim a zimowym kraj często nawiedzają cyklony, którym towarzyszą silne ulewę powodujące powodzie.

Kraj ogromnych kontrastów

Indie wzbudzają bardzo skrajne odczucia. Albo się je kocha, albo nienawidzi. To z jednej strony kraj intensywnych zapachów, barw, śpiewu, przepychu, bogactwa i modlitwy. Z drugiej zaś – biedy, brudu, duchoty, pracy małych dzieci, przemocy i podziału kastowego społeczeństwa, który nadal obowiązuje, mimo że został formalnie zniesiony przez konstytucję z 1950 roku.

Tradycja stanów i kast (dżati) wywodzi się od praojca Manu i stwierdzenia, że każdy człowiek rodzi się w konkretnej kasty, która określa jego pozycję społeczną na całe życie. Podstawowe pojęcia w tym systemie to: dharma, czyli obowiązki wynikające z miejsca w społeczeństwie oraz etapu życia, i karma – suma popełnionych uczynków, która decyduje o następnym wcieleniu w łańcuchu reinkarnacji. W społeczeństwie wyróżnia się cztery główne warny (stany społeczne), które według tradycji powstały z ciała pierwszego człowieka. Najwyższą warną, stworzoną z ust pracownika, są bramini, czyli kapłani

i uczeni. Z jego ramion wywodzą się ksatrijowie, do których należą urzędnicy, żołnierze i posiadacze ziemscy. Z ud powstałi wajsjowie – kupcy, rzemieślnicy i chłopi, a ze stóp – siudrowie, czyli dzierżawcy ziemi, księgowi i służący. Poza tym systemem są dalitowie – pariasi, potocznie zwani niedotykalnymi. Obecnie żyje ich w Indiach ponad 200 mln. To oni wykonują tzw. nieczyste zawody, które wymagają kontaktu z krwią, ekskrementami, zwłokami zwierzęcymi lub ludzkimi. Są wykluczeni ze społeczeństwa. Przez wieki niedotykalni nie mogli mieszkać razem z osobami z wyższych kast. Nie pozwalano im wchodzić do świątyń, korzystać ze studni, z których czerpali wodę lepiej urodzeni. Można było bezkarnie stosować wobec nich przemoc, nawet spalić ich wioską. I choć obecnie los niedotykalnych poprawia się, to nadal system kastowy ma olbrzymi wpływ na ich życie.

Dzielnica czerwonych latarni w Kalkucie – światełko w tunelu

W Indiach jest wielu ludzi odrzuconych przez społeczeństwo. Żyją na granicy skrajnego ubóstwa, codziennie doświadczają upokorzeń, bezdomności i głodu. Utrzymują się z żebrania. Często padają ofiarami przemocy i ocierają się o śmierć. Kalkuta jest zarówno punktem tranzytowym, jak i docelowym zagubionych moralnie. To tutaj w dzielnicy czerwonych latarni żyją dzieci pracujących tu matek. Są one nieustannie narażone na wiele niebezpieczeństw, dlatego dobrze, że w tym trudnym świecie pojawiła się Urmi Basu. Najpierw założyła dla nich małą świetlicę. Później udało się jej utworzyć szkołę z internatem i przedszkole. Obecnie Urmi opiekuje się ponad 250 dziećmi, które mogą się uczyć, rozwijać swoje pasje, a także dostają ciepły posiłek oraz przybory potrzebne do szkoły. Pomaga im to wyjść z zakłętego kręgu ubóstwa i daje szansę na inne, lepsze życie.

Czas trwania
45 minut

TEMAT

Szanuj granice innych ludzi i nie pozwól przekraczać własnych

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj materiały z załączonej płyty. Przygotuj projekcję fragmentów filmu zamieszczonych na płycie. Przed zajęciami zapoznaj się z całym odcinkiem dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl.

DLACZEGO WARTO PORUSZYĆ TEN TEMAT

Dystans społeczny określa indywidualną tendencję jednostki do tego, aby zbliżyć się do ludzi lub unikać określonych osób i sytuacji. Miarą dystansu społecznego jest bliskość, na jaką godzi się jednostka w relacjach z różnymi osobami. Świadome zmniejszanie dystansu, czyli przekraczanie granic jednostki przez innych ludzi, jest swoistą formą przemocy wobec niej, natomiast nieświadome – formą agresji. W jednym i drugim przypadku wiąże się z brakiem szacunku dla jej prywatności, intymności, uczuć i przeżyć. Naruszenie granic zmusza człowieka do uczestniczenia w sytuacji, w której nie chciał się znaleźć. Przekraczać można zarówno granice fizyczne drugiego człowieka, zmniejszając odległość dzielącą osoby do rozmiarów nieakceptowanych przez jedną ze stron, jak również granice emocjonalne, wywołując zażenowanie, poczucie poniżenia, lekceważenia, krzywdy, strach. Każda z tych sytuacji negatywnie wpływa na dobrostan psychiczny jednostki. Ma ona wówczas prawo zaprotestować, w sposób jednoznaczny zaznaczyć, że nie akceptuje tej sytuacji, nie godzi się na zmniejszanie dystansu, na przekraczanie granic. Ma prawo w sposób asertywny określić swoje granice i bronić się przed ingerencją drugiego człowieka w to, co osobiste.

Zagadnienie

Cele

CELE ZAJĘĆ

Może uda się zrobić z uczniami jeden krok, może dwa, a może aż trzy. Zawsze będzie to Wasz wspólny sukces – Twój i Twoich uczniów!

Krok 1 – WIEM: Uczeń wie, że każdy ma prawo do stawiania swoich indywidualnych granic – fizycznych i psychologicznych. Zna konsekwencje, jakie powoduje niedostrzeżenie i nieszanowanie granic własnych oraz innych ludzi.

Krok 2 – CZUJĘ: Uczeń rozumie, co czuje osoba, która nie potrafi stawiać psychologicznych granic lub której granice są przekraczane.

Krok 3 – POMAGAM: Uczeń wyraża gotowość mówienia otwarcie o swoich psychologicznych granicach oraz deklaruje, że będzie szanował granice innych ludzi. Poprzez swoją postawę będzie pomagał innym szanować ich granice.

Wprowadzenie

WPROWADZENIE DO ZAJĘĆ

Przygotuj kłębek włóczki lub sznurka. Poproś uczniów, by ustawili się w kole, i wyjaśnij, że ich zadaniem będzie stworzenie sieci. Osoba trzymająca koniec sznurka ma rzucić kłębek do osoby stojącej po przeciwnej stronie koła i poprosić ją o coś, np.: „Chciałabym pożyczyć twój długopis”. Łapiący powinien umiejętnie odmówić spełnienia prośby, np.: „Niestety mam tylko jeden, nie mogę ci pomóc”. Następnie przytrzymując sznurek tak, żeby był napięty, odrzucić kłębek do następnej osoby i skierować do niej prośbę. Kiedy wszyscy będą już trzymali sznurek, pierwsza osoba zaczyna zwijać w kłębek część sznurka łączącą ją z drugą i mówi, w jaki sposób można przekroczyć jej granice, np.: „Nie lubię, gdy ktoś dotyka mojej głowy”, „Nie lubię, gdy ktoś na mnie krzyczy”. Kolejni uczniowie powtarzają te czynności. W ten sposób poznacie się lepiej oraz wyznaczą swoje granice.

Film
– zapowiedź,
projekcja
i refleksja

ZAPOWIEDŹ PROJEKCJI FILMU

Zaproś uczniów do wspólnego obejrzenia filmu. Wspomnij, że jego bohaterką jest Urmi Basu, założycielka organizacji New Light Kalkuta, która zajmuje się zapewnianiem dalitom dostępu do edukacji oraz pomocy medycznej i prawnej dla ofiar przemocy seksualnej.

W Indiach granice między ludźmi wyznacza przynależność do kasty.

Wyjaśnij, że dalicy („niedotykalni”) są najniższą, pozbawioną praw i przywilejów grupą społeczną w Indiach. Pomimo zachodzącego w tym kraju postępu cywilizacyjnego i zmian prawnych podział na kasty wciąż funkcjonuje na zasadach ustalonych setki lat temu. Szykanowanie, pozbawianie dostępu do edukacji, ograniczanie możliwości posiadania dóbr, czy nawet odbieranie życia dalitom jest wciąż bezkarne i akceptowane przez społeczeństwo.

PROJEKCJA FILMU

REFLEKSJA PO FILMIE

Poproś uczniów, aby w trzyosobowych grupach przedyskutowali swoje refleksje po projekcji.

Następnie zachęć ich do dyskusji. Możesz skorzystać z pytań ukierunkowujących rozmowę:

- Co sądzicie o postawie Urmi Basu? Dlaczego pomaga dalitom?
- Jak sądzicie, czy podział społeczeństwa na kasty sprzyja szanowaniu granic poszczególnych osób?
- Jakie skutki, według was, mogą mieć takie podziały?
- Jakie zmiany powinny zostać wprowadzone w Indiach, aby granice dalitów nie były przekraczane? Podaj przykłady.

Wskazówka:

Zadbaj o bezpieczeństwo emocjonalne uczniów. Na forum wypowiadają się tylko chętni. W klasie mogą być osoby, które mają trudne doświadczenia związane z przekraczaniem ich granic.

ROZMOWA

Poproś uczniów, by przedstawili swoje wnioski. Pomogą Ci następujące pytania:

- Jakie macie refleksje po wykonaniu tego zadania?
- Jakie konsekwencje może mieć brak świadomości własnych granic lub niemówienie o nich?
- Jakie korzyści daje nam świadome stawianie swoich granic?
- Jak możemy dbać o własne granice?
- Jak możemy dbać o granice innych ludzi?

Wskazówka:

Podkreśl, że ważne jest zwracanie uwagi na to, jak inni ludzie informują o swoich granicach. Niektóre przypadki naruszania granic mogą nie być łatwe do zaobserwowania przez innych, dlatego tak istotne jest mówienie o swoich potrzebach i emocjach. Nie wszyscy ludzie zdają sobie sprawę ze swoich granic, nie potrafią ich rozpoznać, co może być przyczyną tego, że nie dostrzegają granic innych ludzi.

Zwróć uczniom uwagę, że:

1. gdy stawiamy granice psychologiczne, bierzemy odpowiedzialność za nasze myśli, uczucia i zachowanie;
2. nie obwiniamy innych w sytuacjach, w których to my powinniśmy wziąć odpowiedzialność na siebie;
3. nie obwiniamy siebie za sytuacje, których nie spowodowaliśmy i na które nie mamy wpływu;
4. nie bierzemy odpowiedzialności za to, co myślą, czują i robią inni.

Rozmowa

Zadanie

Zaznacz, że każdy człowiek ma prawo bronić swoich granic bez poczucia winy i lęku, że spowoduje to niezadowolenie innych.

Zaakcentuj, że świadome stawianie granic może przynieść korzyści, takie jak:

- poczucie bezpieczeństwa w relacjach z innymi ludźmi,
- szacunek dla ich granic,
- umiejętność odmawiania,
- szanowanie swoich potrzeb i wartości,
- nierezygnowanie z własnych celów,
- satysfakcja z przebywania z ludźmi.

ZADANIE

Wytoczamy granice

Poproś uczniów, by wyobrazili sobie, że ktoś chce przepisać od nich zadanie domowe, nad którego przygotowaniem musieli długo pracować. Jak zareagowałiby na tę prośbę? Czy odczuliby, że narusza ich granice?

Stwórzcie wspólnie instrukcję postępowania w sytuacjach, w których mogą zostać przekroczone czyjeś granice osobiste. Odwołaj się do ćwiczenia z kłębkami i zapytaj uczniów, czy wiedzą, jak się zachowywać, aby nie przekraczać granic innych osób. Zapiszcie na tablicy kilka propozycji i spróbujcie na ich podstawie sformułować zasady poszanowania granic. Poproś ochotnika o ich zapisanie, żebyście mogli odwoływać się do nich również po zajęciach.

Następnie zapisz na tablicy słowo ASERTYWNOŚĆ. Zapytaj uczniów, co dla nich oznacza. Spróbujcie wspólnie stworzyć jego definicję. W tym celu możesz zadać uczniom poniższe pytania:

- Jakie cechy ma osoba asertywna?
- Co zrobić, żeby być asertywnym?
- W jakich sytuacjach warto być asertywnym?

Wskazówka:

Wyjaśnij uczniom, że asertywność to pozbawiona agresji reakcja na czyjeś zachowanie. Nie jest atakiem na drugiego człowieka. Asertywność wyraża się w formie komunikatu (wiadomości) kierowanego w stronę osoby, która przekracza nasze granice.

Wiadomość asertywna składa się z pięciu elementów, choć nie wszystkie muszą wystąpić w każdej wypowiedzi tego typu:

- opisu zachowania drugiego człowieka;
- interpretacji tego zachowania zawierającej jego subiektywną ocenę;
- określenia uczuć, jakie wywołuje to zachowanie;
- wskazania konsekwencji sytuacji spowodowanej tym zachowaniem;
- wyrażenia intencji osoby mówiącej.

Możesz podać następujące przykłady:

„Źle się czuję, kiedy w ten sposób do mnie mówisz. Staram się cię unikać”.

„Chciałabym, żebyś uszanował moją prośbę. W przeciwnym razie nie pomogę ci więcej”.

„Nie pożyczę ci zeszytu, ponieważ poświęciłem dużo czasu i wysiłku na przygotowanie zadania domowego. Źle bym się z tym czuł”.

Urmi Basu uczy dzieci bronięcia własnych granic.

ROZMOWA

Zaproponuj uczniom, aby porozmawiali o tym, jak mogliby zareagować asertywnie w sytuacji, gdy ktoś przekracza ich granice.

Poproś, żeby zastanowili się nad odpowiedziami na poniższe pytania:

- W jaki sposób dajecie komuś do zrozumienia, że przekracza wasze granice?
- Co powinniśmy zrobić, kiedy nieświadomie przekroczyliśmy czyjeś granice?
- Czy jest jakiś sposób, aby unikać przekraczania granic innych ludzi? Jaki?

Wskazówka:

Odpowiadając na ostatnie pytanie, uczniowie powinni powiedzieć, że uniknąć przekraczania granic innych ludzi można jedynie, jeśli się je zna i szanuje. Umiejętność informowania o swoich potrzebach i granicach daje innym możliwość szanowania ich i postępowania tak, aby nas nie urazić.

Porozmawiaj z uczniami na temat ich przemyśleń po przeprowadzonej lekcji. Pozwól im swobodnie się wypowiadać. Nie krytykuj, jeśli ich wizja nie zgadza się z założeniem zajęć, poproś o argumenty oraz dokładne przedstawienie swojego stanowiska. Podziękuj im za odwagę w czasie omawiania własnych granic osobistych oraz wspólnego poszukiwania sposobów na ich nieprzekraczanie. Zaznacz, że mówienie o zachowaniach i czynnościach, które nas obrażają, może być trudne i budzić różne obawy, jednak może pomóc otoczeniu w zrozumieniu, gdzie leżą nasze granice i co jest dla nas nie do zaakceptowania. Ważne jest również, aby pamiętać, że mamy prawo mówić, jakie są w związku z tym nasze oczekiwania oraz na co się nie godzimy.

Rozmowa

Podsumowanie

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Poprowadź uczniów przez następujące etapy:

1. Uświadomienie im wiedzy na temat sytuacji drugiego człowieka (**WIEM**);
2. Zwrócenie uwagi na rolę emocjonalnego rozumienia czyjegoś problemu i utożsamiania się z tą osobą (**CZUJĘ**);
3. Podjęcie decyzji o aktywnej pomocy (**POMAGAM**).

WIEM:

Podkreśl, że umiejętność stawiania granic wiąże się ze świadomością praw swoich i praw innych ludzi oraz z szacunkiem dla potrzeb własnych i innych ludzi.

Zaznacz, że aby móc szanować granice innych ludzi, trzeba mieć świadomość własnych granic – to podstawa naszej wolności. Stawianie zdrowych granic to świadome dostosowywanie się do sytuacji, naszej woli i potrzeb. Sami podejmujemy decyzję o naszych granicach. Brak poszanowania granic swoich i innych wiąże się z niskim poczuciem własnej wartości oraz potrzebą akceptacji przez innych.

CZUJĘ:

Każdy z nas w innej sytuacji może poczuć, że jego granice zostały naruszone, jednak uczucia związane z przekraczaniem granic są podobne u różnych ludzi, w różnych krajach i kulturach. Należą do nich: dyskomfort fizyczny i psychiczny, brak poczucia bezpieczeństwa, poczucie zagrożenia, trudności w kontaktach z innymi, wchodzenie w rolę agresora lub ofiary.

POMAGAM:

Poproś uczniów, by zastanowili się, co było dla nich najważniejsze na dzisiejszej lekcji i jak rozumieją zdanie: „Naruszając granice, staję się agresorem”. Niech swoje przemyślenia zapiszą na kartkach. Zbierz kartki z anonimowymi zapiskami i wróć do nich na kolejnej lekcji.

Świetlica New Light – bezpieczne miejsce, wolne od przemocy.

BANGLADESZ

SCENARIUSZ LEKCJI

ŻYJ W ZGODZIE Z INNYMI

BANGLADESZ

Mały, gęsto zaludniony kraj

Bangladesz ze stolicą w Dhace to nizinny kraj leżący w Azji Południowej nad Zatoką Bengalską. Graniczy z Indiami oraz z Mjanmą (Birmą). Jest to jeden z najgęściej zaludnionych krajów świata, ponad 1000 osób mieszka na km². Na terytorium ponad dwa razy mniejszym od Polski żyją przeszło 163 mln ludzi, co powoduje, że Bangladesz zajmuje ósme miejsce pod względem liczby ludności na świecie. To również jeden z najuboższych regionów świata. Uniezależnił się od Pakistanu dopiero w 1971 roku.

Bangladesz leży w strefie zwrotnikowej i jego klimat kształtowany jest przez wiatry monsunowe. Występują tu dwie pory roku: deszczowa, która daje możliwość uprawy ryżu, oraz sucha. Przez kraj płyną rzeki: Brahmaputra, Ganges i Surma. Naturalna roślinność została wycięta, a tereny przeznaczono na potrzeby rolnictwa.

Państwo to jest narażone na tajfuny, czyli cyklony tropikalne, pojawiające się latem oraz jesienią i powodujące ogromne straty materialne, a także śmierć wielu ludzi. Występują tu również katastrofalne powodzie.

Kraj boryka się z ograniczonym dostępem do wody pitnej, degradacją gleb, niedożywieniem, częstymi epidemiami chorób związanych ze spożywaniem zanieczyszczonej wody.

Najbardziej prześladowana mniejszość etniczna na świecie

W Mjanmie dominującą religią jest buddyzm, jednak w północnej części stanu Arakan jedna trzecia ludności to muzułmańska grupa etniczna – Rohindżowie. Oni sami uznają się za rdzennych mieszkańców Mjanmy, ale władze uważają ich za imigrantów z Bangladeszu. Buddyści traktują ich jak

biedaków, terrorystów i złodziei. Łatwo więc dochodzi do napięć i konfliktów między tymi grupami. Sytuacja jeszcze bardziej zaogniła się, kiedy to w 1982 roku Rohindżów nie zaliczono do żadnej ze 135 grup etnicznych żyjących w tym kraju, a co za tym idzie, nie dano im możliwości ubiegania się o obywatelstwo. To spowodowało utratę prawa do opieki medycznej, powszechnej edukacji i zmuszanie ich do niewolniczej pracy. Kolejne dekady niosły ze sobą kolejne re-

presje, takie jak: utrudnienia w zawieraniu małżeństw, zakaz budowy nowych domów, pozbawienie jakiegokolwiek własności, niewydawanie dokumentów nowo narodzonym dzieciom.

Ostatnia fala prześladowań zaczęła się w sierpniu 2017 roku. W ramach odwetu za atak na posterunek policji spalono blisko połowę wiosek zamieszkałych przez muzułmanów. Taktyka spalonej ziemi świetnie się sprawdziła, bo Rohindżowie nie mieli do czego wracać, co spowodowało ich wielki exodus do pobliskiego Bangladeszu.

Otwarci na potrzeby innych

Pomimo że Bangladesz jest jednym z najbiedniejszych państw na świecie, otworzył swoje granice i przyjął ponad milion uchodźców z Mjanmy. W Cox's Bazar powstał obecnie największy na świecie obóz dla uchodźców. Miejsce to boryka się z wieloma problemami. Od braku żywności, leków, środków opatrunkowych, po kłopoty z zapewnieniem opieki dzieciom z zespołem stresu pourazowego oraz sierotom. Szacuje się, że niedługo na terenie obozu urodzi się około 70 tys. noworodków, dlatego Kulczyk Foundation postanowiła zbudować tu polowy szpital położniczy.

Czas trwania
45 minut

TEMAT

Żyj w zgodzie z innymi

Wydrukuj materiały z załączonej płyty. Przygotuj projekcję fragmentów filmu zamieszczonych na płycie. Przed zajęciami zapoznaj się z całym odcinkiem dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl.

DLACZEGO WARTO PORUSZYĆ TEN TEMAT

Zgoda jest podstawą współpracy. Aby współdziałać, ludzie muszą zgodzić się w zasadniczych kwestiach. Uzgodnić wizję współpracy, jej założenia, główne cele, sposoby ich osiągnięcia itp., czyli osiągnąć konsensus. Zgoda wymaga tego, aby wykonać gest w stronę drugiego człowieka. Mówimy przecież wyciągnąć rękę do zgody, czyli zaprosić do wspólnego pochylenia się nad sprawą w celu uzyskania rezultatu, który zadowoli każdą ze stron. Jednak żeby dojść do zgody z drugim człowiekiem, trzeba go najpierw poznać. Kiedy skoncentrujemy uwagę na innej osobie, dostrzeżemy, jaka jest, czego potrzebuje, co jest dla niej ważne. Wówczas łatwiej zrozumiemy jej potrzeby i preferencje życiowe. Wtedy możemy też zauważyć, że są one w wielu zasadniczych kwestiach zbliżone do naszych potrzeb i preferencji. Jeżeli to uchwycimy i zrozumiemy, łatwiej będzie nam żyć z kimś w zgodzie, ponieważ będziemy o nią zabiegać wspólnymi siłami. Warto też przy okazji tej ważnej lekcji dotyczącej kształtowania postawy prospołecznej przypomnieć słowa Mikołaja Reja – „w zgodzie małe urastały państwa, w niezgodzie wielkie upadły”. Zapraszamy do wspólnych działań, których celem jest osiągnięcie porozumienia. Zadbajmy o to, by nasi uczniowie podzielili przekonanie, że *concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur* (zgoda buduje, niezgoda rujnuje). Lekcja, którą proponujemy, może być interesującą inspiracją do przyjęcia takiej postawy.

Zagadnienie

Cele

Wprowadzenie

Zadanie

Film
– zapowiedź,
projekcja
i refleksja

CELE ZAJĘĆ

- Krok 1 – WIEM:** Uczeń wie, dlaczego ważne jest życie w zgodzie z innymi. Zdaje sobie sprawę z konsekwencji braku zgody między ludźmi.
- Krok 2 – CZUJĘ:** Ma świadomość, jak czują się ludzie, którzy nie żyją w zgodzie z innymi.
- Krok 3 – POMAGAM:** Podejmuje działania, aby pomóc w odbudowywaniu porozumienia pomiędzy poszczególnymi osobami, grupami.

WPROWADZENIE DO ZAJĘĆ

Wspólnie z uczniami zaaranżuj salę do zajęć. Poproś, aby ustawili stoliki do pracy w parach, zostawiając wolne miejsce na środku sali. Przygotuj wydruki kart pracy (s. 42) dla każdej pary uczniów. Zaproś uczniów na środek sali do ćwiczenia „Mimiczne lustro”. Poproś, aby dobrali się w pary i podzielili rolami: aktora i mima. Każdej dwójce daj kartę pracy.

ZADANIE

Mimiczne lustro

Uczniowie w parach odgrywają scenki opisane na kartach pracy, zamieniając się rolami aktora i mima.

Po zakończeniu ćwiczenia porozmawiaj z uczniami. Mogą Ci pomóc poniższe pytania:

- ▶ Jakie są wasze wrażenia, co czuliście, odgrywając poszczególne role? Jakie emocje wywoływały poszczególne zachowania i sytuacje, np. kłótnia, strata możliwości pozyskania skarbu?
- ▶ W której scenie czuliście się bezpieczniej i lepiej – w tej, w której bohaterowie zgodnie odzyskiwali skarb, czy tej, w której się skłócili?

Wskazówka:

Zachęć do wypowiedzi również mimów. Poproś, żeby powiedzieli, jakie emocje dostrzegali w aktorach i co sami wówczas czuli.

ZAPOWIEDŹ PROJEKCJI FILMU

Poproś uczniów, aby odwołując się do doświadczeń z życia i ćwiczenia „Mimiczne lustro”, zastanowili się nad tym, jakie zyski i jakie straty wynikają z życia w zgodzie z innymi oraz bycia skłóconym z innymi. Wnioski możecie spisać, np. w formie tabeli.

Zgoda		Niezgoda	
Korzyści	Straty	Korzyści	Straty

Wskazówka:

Zachęć do wypełnienia wszystkich pól. Zaznacz jednocześnie, że może się zdarzyć, iż ktoś nie dostrzeże korzyści lub straty wynikającej z jednej z tych sytuacji, wówczas dana komórka powinna pozostać pusta.

Zaproś uczniów do obejrzenia fragmentu reportażu, w którym pokazano, jakie koszty ponoszą indywidualne osoby i społeczności w związku z wojną, która jest efektem niezgody pomiędzy mniejszościami zamieszkującymi Birmę. Mniejszość muzułmańska, Rohindżowie, prześladowana przez birmańskie wojsko, została poddana okrutnemu terrorowi i wygnana ze swoich ziem.

PROJEKCJA FILMU

REFLEKSJA PO FILMIE

Po obejrzeniu fragmentu filmu zapytaj uczniów:

- Jakie emocje wywołał w was los bohaterów?
- Jakie straty z powodu niezgody na pokojowe współistnienie w Birmy ponieśli poszczególni bohaterowie filmu, jakie zaś ich wspólnota?
- Czy można było zapobiec emigracji mniejszości Rohindżów z Birmy? Jeśli uważacie, że tak, to w jaki sposób można było to zrobić?

ROZMOWA

Poproś uczniów, aby usiedli w parach przy stolikach. Na każdym stoliku powinny się znaleźć duża kartka podzielona na dwie części z nagłówkami: Jak budować zgodę?, Jaki mogę mieć na to wpływ?; flamastry oraz karteczki samoprzylepne. Zachęć uczniów do rozmowy na temat: Jak budować zgodę między uczniami w mojej klasie, szkole? Jaki mogę mieć na to wpływ? Poproś, aby swoje uwagi, pomysły zapisali na karteczkach i przykleili je w odpowiednich częściach dużego arkusza. Następnie zaproponuj, aby dwójki połączyły się w czwórki i w poszerzonym gronie prowadziły dalszą wymianę zdań.

Wskazówka:

Podsumujcie dyskusję, przede wszystkim wskazując na możliwości wpływania uczniów na budowanie zgody między uczniami w klasie i między klasami w szkole.

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Poprowadź uczniów przez następujące etapy:

1. Uświadomienie im ich wiedzy na temat sytuacji drugiego człowieka (**WIEM**);
2. Zwrócenie uwagi na rolę emocjonalnego zrozumienia czyjegoś problemu i utożsamienia się z tą osobą (**CZUJĘ**);
3. Podjęcie decyzji o aktywnej pomocy (**POMAGAM**).

WIEM:

Zwróć uwagę uczniów na straty wynikające z braku zgody między ludźmi. Porozmawiajcie, dlaczego zgoda buduje, a niezgoda rujnuje. Przypomnijcie, jakie postawy i zachowania uznaliście za źródła braku zgody między ludźmi, jakie zaś tej zgodzie sprzyjają, np. chciwość i egoizm (na podstawie ćwiczenia „Mimiczne lustro”), dominacja i chęć wykluczenia (zauważone we fragmencie reportażu).

CZUJĘ:

Zwróć uwagę na to, co czują ludzie, którzy nie żyją w zgodzie z innymi, i co czują ci, którzy pozostają w obszarze ich oddziaływania. Jak odbierana jest strata wywołana przez brak zgody. Jak przykre konsekwencje ma brak zgody dla indywidualnych osób i losów społeczności. Uświadom uczniom, że zgoda buduje nie tylko to, co na zewnątrz, materialne otoczenie, ale też scala wewnętrzne „ja”, bo daje poczucie bezpieczeństwa, radość, siłę, poczucie harmonii.

POMAGAM:

Przypomnij, jakie efekty uczniowie osiągnęli, do czego wspólnie doszli w ramach ćwiczenia „Jak budować zgodę między uczniami w mojej klasie, szkole?”. Zachęć ich do podjęcia działań, które zaproponowali. Zastanówcie się wspólnie, jak możecie zrealizować te pomysły.

Rozmowa

Podsumowanie

KARTA PRACY

SCENKA 1.

Uczeń pierwszy – aktor

Stań tyłem do mima i gestami, ruchem ciała przedstaw swoją wędrówkę przez gęsty las. W czasie wyprawy: przedzierasz się przez gęste krzaki, grzęzniesz w bagnie, wydobywasz się z niego dzięki temu, że ktoś wyciągnął do ciebie rękę. Idziecie dalej razem – Ty i On. W gęstych zaroślach spostrzegasz wielką skrzynię, na widok której wydajesz radosny okrzyk. To rodzi zainteresowanie twojego towarzysza. Obaj, trzymając się za ręce, biegniecie w kierunku skrzyni. Ale ten skarb jest strzeżony przez dwa wielkie psy. Patrzysz na towarzysza, który skurczył się ze strachu. Nie dajesz za wygraną, podchodzisz do psów, a one łagodnieją na twój widok. Wracasz po towarzysza i obaj podchodzicie do skrzyni, otwieracie ją, a tam wielkie cudowne skarby. Wspólnie wyciągacie znalezisko z krzaków i oddajecie do muzeum, a tam spotyka was nagroda... Wystarczy się odwrócić!

Uczeń drugi – mim

Stań za aktorem, który gestami, ruchem ciała będzie przedstawiał przeżywane przygody, doświadczenia. Twoje zadanie polega na wczuciu się w jego sytuację i pokazaniu, że chcesz mu udzielić pomocy, możesz wykorzystywać jedynie mimikę. Gdy odwróci się do ciebie, podaj mu rękę i powiedz: „Zgoda buduje i daje korzyści”. Odnależliście skarby Piastów. Dzięki nim lepiej poznamy naszą historię, a ty i twój towarzysz na zawsze pozostaniecie sławnymi odkrywcami. Możecie studiować historię na najlepszych uniwersytetach świata.

SCENKA 2.

Uwaga: zamieńcie się rolami!

Uczeń pierwszy – mim

Stań za aktorem, który gestami, ruchem ciała będzie przedstawiał przeżywane przygody, doświadczenia. Twoje zadanie polega na wczuciu się w jego sytuację i pokazaniu, że chcesz mu udzielić pomocy, możesz wykorzystywać jedynie mimikę. Gdy się odwróci do ciebie, zobacz w nim pazernego, kłótliwego człowieka i powiedz: „Kto się kłóci, ten traci wszystko. To zgoda buduje, a niezgoda rujnuje! Mogłeś mieć wiele, a została ci tylko złość”.

Uczeń drugi – aktor

Stań tyłem do mima i gestami, ruchem ciała przedstaw swoją wędrówkę przez gęsty las. W czasie wyprawy: przedzierasz się przez gęste krzaki, grzęzniesz w bagnie, wydobywasz się z niego dzięki temu, że ktoś wyciągnął do ciebie rękę. Idziecie dalej razem – Ty i On. W gęstych zaroślach spostrzegasz wielką skrzynię, na widok której wydajesz radosny okrzyk. To rodzi zainteresowanie twojego towarzysza. Obaj, trzymając się za ręce, biegniecie w kierunku skrzyni. Ale ten skarb jest strzeżony przez dwa wielkie psy. Patrzysz na towarzysza, który skurczył się ze strachu. Nie dajesz za wygraną, podchodzisz do psów, a one łagodnieją na twój widok. Wracasz po towarzysza i podchodzicie do skrzyni. Zaczynasz żałować, że nie będziesz jedynym odkrywcą! Mówisz do niego: „Nie masz prawa do tego skarbu. Wracaj, skąd przyszedłeś”. On ostro protestuje. Kłóćcie się, aż zirytowało to psy, które ujadając, stanęły obok was, ale wy wciąż nie odpuszczacie. Zachowywaliście się tak głośno, że sprzeczkę usłyszał leśniczy, który spokojnie zabrał skrzynię ze skarbem i odwiózł ją do muzeum. Wy zaś dalej się kłóćcie. A gdy w pewnym momencie odwrócisz się, słyszysz...

RWANDA

SCENARIUSZ LEKCJI

SZUKAJ PRZESTRZENI
DO POROZUMIENIA SIĘ

RWANDA

Małeńki kraj wysoko położony

Republika Rwandy, ze stolicą w Kigali, to położony w samym sercu Afryki małeńki kraj bez dostępu do morza, który niepodległość odzyskał dopiero w 1962 roku. Na powierzchni 26,4 tys. km², czyli niewiele większej od województwa lubelskiego, żyje około 12 mln mieszkańców. Rwanda graniczy z Burundi, Demokratyczną Republiką Konga, Tanzanią i Ugandą.

Położona jest w strefie Wielkich Rowów Afrykańskich, których charakterystycznymi elementami są strome zbocza i płaskie dna czasami wypełnione wodami jezior, dlatego cała powierzchnia kraju składa się z wyżyn i wzniesień. Prawie 97 procent Rwandy leży na wysokości ponad 1000 m n.p.m., stąd często mówi się, że to kraj tysiąca wzniesień. Na obszarze tym występuje gęsta sieć rzek należących do dorzeczy Konga i Nilu. Są tu liczne wodospady i progi rzeczne.

Świat nie wierzył, a dzieła się tragedia

Ludność Rwandy dzieli się na trzy główne grupy etniczne: Hutu, stanowiących około 88 procent populacji, Tutsi – około 11 procent i Twa – 1 procent. Tutsi zajmowali się hodowlą krów, a Hutu rolnictwem. Jedni potrzebowali ziemi na pastwiska, a drudzy chcieli tę ziemię uprawiać. Konflikt był nieunikniony, szczególnie że plemiona odbierały sobie wzajemnie władzę polityczną. I chociaż Hutu stanowili większość w kraju, stale byli pozbawiani możliwości rządzenia.

Na początku kwietnia 1994 roku zestrzelono samolot, którym lecieli prezydenci Rwandy i Burundi. Chociaż nikt nie stwierdził, że sprawcami byli Tutsi, to incydent stał się doskonałym pretekstem do wszczęcia przez armię i bojówki Hutu (Interahamwe – Walczyliśmy razem) rzezi i ludobójstwa na sąsiednim plemieniu. W tamtym czasie z kraju uciekły prawie 2 miliony ludzi. Zna-

leźli schronienie w sąsiednich państwach. W większości byli to członkowie plemienia Hutu, którzy obawiali się odwetu Tutsi. Duża część z nich zmarła na choroby przenoszone przez wodę lub z wycieńczenia.

W 2000 roku ponad 100 000 osób oskarżonych o udział w zbrodni czekało na rozprawy sądowe. Przy normalnym trybie orzekania ich osądzenie zajęłoby ponad 100 lat, dlatego przywrócono sądy gacaca, co oznacza „siedząc na trawie”.

Sytuacja dzieci z niepełnosprawnością

W kraju, który dopiero podnosi się z tak wielkiej tragedii, nie sposób zająć się wszystkim i pomóc każdemu. Niestety najwyższą cenę płać dzieci. Część z nich nie ma dostępu do edukacji. Najgorzej traktowani są niepełnosprawni, w tym głusi. Miejscowa ludność uważa, że niepełnosprawne dziecko można zabić, aby pozbyć się problemu. Państwo również nie wspiera działań na ich rzecz. Jedynie organizacje pozarządowe prowadzą dziewięć szkół dla dzieci głuchych i niedosłyszących.

Jedną ze szkół opiekujących się głuchymi znajduje się w Nyabihu. Uczęszcza do niej

ponad 130 uczniów, którzy żyją, uczą się i dorastają w bezpiecznym dla siebie środowisku. Szkoła daje dzieciom szansę na naukę języka migowego, a tym samym możliwość porozumienia się ze światem i najbliższymi. Założył ją Louis Ngabonziza, którego ciocia była głucha, a on bardzo chciał się z nią porozumieć.

Kulczyk Foundation umożliwiła przeprowadzenie badań słuchu wszystkim uczniom tej szkoły, a także zakupiła im aparaty słuchowe. To właśnie dzięki tej akcji Eric po raz pierwszy w życiu usłyszał głos swojej mamy.

Czas trwania
45 minut

TEMAT

Szukaj przestrzeni do porozumienia się

Wydrukuj materiały z załączonej płyty. Przygotuj projekcję fragmentów filmu zamieszczonych na płycie. Przed zajęciami zapoznaj się z całym odcinkiem dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl.

DLACZEGO WARTO PORUSZYĆ TEN TEMAT

Człowiek porozumiewa się zawsze i w każdej sytuacji, ponieważ „nie można się nie komunikować”¹. Każde zachowanie zarówno werbalne, jak i niewerbalne (nawet milczenie) jest dla drugiego człowieka komunikatem, który może zostać odebrany i zinterpretowany zgodnie z intencją nadawcy lub zupełnie inaczej. Odbiorca może całkowicie nie zrozumieć tego komunikatu lub nadać mu inny sens. Nie zawsze zatem czynności nadawania i odbierania komunikatów są zwieńczone porozumieniem. Często jego osiągnięcie jest bardzo trudne ze względu na bariery i blokady, których uczestnicy procesu komunikacji nie potrafią lub nie chcą przezwyciężyć. Dzieje się tak, gdyż nie wiedzą, jak stworzyć przestrzeń sprzyjającą uzyskaniu porozumienia. A można to zrobić przede wszystkim, rozwijając własne kompetencje komunikacyjne, ćwicząc umiejętność słuchania i rozumienia komunikatów, odpowiadania na nie, wyrażania własnych myśli. Można uczyć się sposobów tworzenia tej przestrzeni inaczej, poznając historie niezwykłych ludzi, którzy szukają możliwości pokonania barier istniejących między ludźmi. To ważna i inspirująca lekcja, gdyż w naszej codzienności często zdarza się, że nie tyle nie potrafimy się porozumieć, ile nie chcemy dążyć do porozumienia. Gotowość do osiągnięcia porozumienia to jeden z elementów postawy otwartej na innych ludzi.

Zagadnienie

¹ Pierwszy aksjomat komunikacji sformułowany przez grupę badaczy z Palo Alto, m.in. P. Watzlawicka, D. Jacksona, J. Helmick-Beavin.

Cele

CELE ZAJĘĆ

Może uda się zrobić z uczniami jeden krok, może dwa, a może aż trzy. Zawsze będzie to Wasz wspólny sukces – Twój i Twoich uczniów!

Krok 1 – WIEM: Uczeń wie, na czym polega dążenie do porozumienia w procesie komunikacji. Potrafi wykorzystać technikę parafrazy. Zna przyczyny zakłóceń w przebiegu komunikacji oraz orientuje się, jakie są konsekwencje braku porozumienia.

Krok 2 – CZUJĘ: Uczeń potrafi określić, jak czują się osoby, które mają problemy w komunikowaniu się z innymi.

Krok 3 – POMAGAM: Uczeń dostrzega pozytywne aspekty poszukiwania przestrzeni do porozumienia się z innymi i wyraża gotowość do jej tworzenia w codziennych kontaktach.

Wprowadzenie

WPROWADZENIE DO ZAJĘĆ

Zaproponuj uczniom, by dobrali się w pary. Niech jedna osoba z każdej dwójki przez około 3 minuty mówi na dowolny temat – o szkole, swoich osiągnięciach, trudnościach, zainteresowaniach. Zadaniem drugiej jest słuchanie tej wypowiedzi. Następnie powinni zamienić się rolami.

Po zakończeniu ćwiczenia zapytaj uczniów:

- Co według was oznacza słowo „komunikacja”?
- W jakim celu ludzie się komunikują?
- W jaki sposób komunikujemy się?
- Po czym poznajemy, że ktoś uważnie słucha tego, co mówimy?
- Co może utrudniać porozumiewanie się?

Wskazówka:

Zwróć uczniom uwagę, że komunikacja to przekazywanie informacji i odbieranie ich za pośrednictwem zmysłów: słuchu, wzroku, dotyku. Udana komunikacja jest podstawą dobrych relacji między ludźmi. Oprócz komunikacji werbalnej (słownej) ważną funkcję pełni również komunikacja niewerbalna. Wiele ważnych informacji wyrażamy za pomocą dźwięków niebędących słowami (chrząknięć, mruknięć itp.), gestów, mimiki, mowy ciała. Ważne, żeby być świadomym niewerbalnych komunikatów, które wysyłają nam ludzie. I umieć rozpoznawać, czy są one spójne z komunikatami werbalnymi.

Możesz również opowiedzieć o przyczynach zakłóceń komunikacyjnych. Najczęstsze z nich to:

- różne rozumienie słów i wyrażań językowych,
- wieloznaczność wykorzystywanych słów,
- różnice w postrzeganiu otaczającej rzeczywistości przez nadawcę i odbiorcę,
- dążenie uczestników aktu komunikacji do nadmiernego uproszczenia przekazywanych treści,
- odnoszenie się do treści komunikatu niezgodnie z oczekiwaniami odbiorcy,
- złe funkcjonowanie kanałów komunikacyjnych (werbalnego, wizualnego, kinestetycznego).

ZAPOWIEDŹ PROJEKCJI FILMU

Powiedz uczniom, że za chwilę wspólnie obejrzą fragmenty reportażu, którego bohaterami są mieszkańcy Rwandy. Poproś, żeby podczas seansu zastanowili się nad następującymi kwestiami:

- Jak w Rwandzie traktowani są ludzie, którzy nie słyszą?
- Jakie znaczenie ma edukacja dla głuchych dzieci i ich bliskich?

Film
– zapowiedź,
projekcja
i refleksja

PROJEKCJA FILMU

REFLEKSJA PO FILMIE

Bezpośrednio po projekcji porozmawiaj z uczniami. Mogą Ci pomóc poniższe pytania:

- Co waszym zdaniem czują niesłyszące dzieci i ich bliscy?
- W jaki sposób Louis daje dzieciom szansę na spełnienie ich marzeń?
- Co pomogło Ericowi pokonać bariery w komunikowaniu się?
- Jak edukacja może zmienić życie ludzi niesłyszących i ich rodzin?

Badanie. Czy aparat słuchowy pomoże Ericowi?

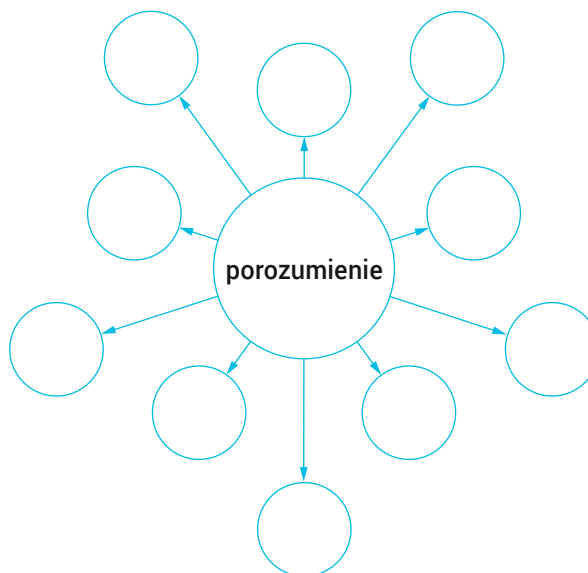
Wskazówka:

Zwróć uwagę uczniów, że ważne jest tworzenie warunków do porozumienia. Poproś, by wyjaśnili, jak rozumieją to pojęcie. Podkreśl rolę rodziców oraz społeczności szkolnej w ułatwianiu komunikacji niesłyszącym dzieciom.

ZADANIE

Przestrzeń porozumienia

Zaprosz uczniów do wspólnego uzupełniania diagramu. Uczniowie mogą podchodzić do tablicy i dopisywać propozycje, co według nich może ułatwiać porozumienie między ludźmi.

Zadanie

ROZMOWA

Wskazówka:

Zwróć uczniom uwagę, że czasami z różnych powodów komunikat odbierany jest tylko częściowo lub wcale nie dociera do odbiorcy. Trudno jest wówczas o porozumienie.

Powiedz uczniom, że poszukiwanie porozumienia wymaga dawania rozmówcy informacji zwrotnych. Jedną z form przekazywania takich informacji jest stosowanie parafrazy, czyli powtarzanie własnymi słowami treści komunikatu. W ten sposób informujemy nadawcę, w jaki sposób zrozumieliśmy jego przekaz. Parafrazując, używamy takich sformułowań, jak:

- Czy dobrze rozumiem, że...
- Chcesz powiedzieć, że...
- Zrozumiałem, że...

Poproś uczniów, aby w parach spróbowali sparafrazować wypowiedzi rozmówcy. Możesz im zaproponować następujące tematy rozmowy:

- Nie możesz jechać na wycieczkę szkolną. Wyjaśnij swojemu rozmówcy z jakiego powodu.

Rozmowa

Podsumowanie

- ▶ Nie chcesz pójść na przyjęcie urodzinowe do kolegi lub koleżanki. Wyjaśnij swojemu rozmówcy z jakiego powodu.

Po wykonaniu ćwiczenia poproś, aby uczniowie podzielili się refleksjami.

Wskazówka:

W podsumowaniu ćwiczenia powinny się pojawić następujące refleksje na temat parafrazy:

- ▶ daje nadawcy komunikatu poczucie, że jest słuchany z uwagą i zrozumieniem, a także stwarza możliwość uzupełnienia pierwotnej wypowiedzi o istotne szczegóły;
- ▶ odbiorcy komunikatu pozwala sprawdzić, czy dobrze zrozumiał rozmówcę, wyjaśnić wątpliwości i rozbieżności, określić, co było intencją nadawcy.

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Poprowadź uczniów przez następujące etapy:

1. Uświadomienie im wiedzy na temat sytuacji drugiego człowieka (**WIEM**);
2. Zwrócenie uwagi na rolę emocjonalnego rozumienia czyjegoś problemu i utożsamiania się z tą osobą (**CZUJĘ**);
3. Podjęcie decyzji o aktywnej pomocy (**POMAGAM**).

WIEM:

Porozumienie się to coś więcej niż komunikacja. Podstawą porozumienia jest zrozumienie drugiego człowieka, tego, w jaki sposób się komunikuje i co komunikuje. Aby móc się porozumieć, trzeba umieć nawiązać kontakt z drugim człowiekiem, szanując jego indywidualność.

CZUJĘ:

Każdy z nas może napotkać bariery utrudniające osiągnięcie porozumienia. W takiej sytuacji doświadczamy wielu negatywnych uczuć, np. poczucia bezradności, frustracji, upokorzenia, lęku. Poczucie braku zrozumienia i związane z tym emocje mogą znacznie utrudniać komunikację. Aby wiedzieć, czy dobrze zrozumieliśmy rozmówcę, możemy użyć parafrazy. Natomiast aby nasz rozmówca miał poczucie, że potrafimy rozpoznać jego emocje i wczuć się w nie, możemy użyć odzwierciedlenia. Polega to na odczytaniu i neutralnym nazwaniu emocji, które przypuszczamy, że rozmówca może odczuwać. Odzwierciedlanie jest szczególnie przydatne w sytuacji, gdy ktoś jest bardzo wzburzony, wystraszony, onieśmielony i te emocje ograniczają jego zdolność do komunikacji.

POMAGAM:

Poproś uczniów, by zastanowili się, co było dla nich najważniejsze na dzisiejszej lekcji. Niech swoimi przemyśleniami podzielą się, układając porady, jak osiągnąć porozumienie, które mogliby umieścić na blogu. Zaproponuj, by wyjaśnili, co daje poszukiwanie możliwości uzyskania porozumienia. Spiszcie propozycje na kartkach i wróćcie do nich na następnej lekcji.

FILIPINY

SCENARIUSZ LEKCJI

NIE POZOSTAWAJ OBOJĘTNY
NA POWAŻNE SPRAWY

FILIPINY

Kraj leżący na styku żywiołów

Filipiny to państwo wyspiarskie znajdujące się w Azji Południowo-Wschodniej na Oceanie Spokojnym. Archipelag filipiński leży na ponad 7000 wysp, z czego zamieszkanym jest 880. Największe z nich to: Luzon, Mindanao i Samar. Powierzchnia kraju wynosi 300 tys. km², czyli jest mniejsza od Polski. Filipiny to trzynaste pod względem liczby ludności państwo świata, zamieszkuje je ponad 104 mln osób. W stolicy kraju, Manili, i przylegających do niej miastach żyje prawie 14 mln ludzi.

Panuje tutaj klimat równikowy z odmianną monsunową. Pora deszczowa trwa od czerwca do listopada, a sucha – przez pozostałe miesiące. Od lipca do listopada mogą występować tajfuny, które niosą ze sobą obfite opady deszczu, a także wiatry wiejące z ogromną prędkością, czasami nawet dochodzącą do 380 km/h. Ludzie tracą wówczas cały dobytek, dach nad głową, a fala powodziowa zabiera plony, zwierzęta i życie. Kraj leży na obszarze Pacyficznego Pierścienia Ognia, czyli w strefie częstych trzęsień ziemi i erupcji wulkanicznych. Szacuje się, że prawie 81 procent wszystkich trzęsień ziemi ma miejsce właśnie tutaj, tu też znajduje się 90 procent wszystkich czynnych wulkanów lądowych. Te żywioły powodują znaczne straty materialne oraz wiele ofiar. Oprócz tego występuje tu również tsunami, którego niszczycielska siła nieraz dała się we znaki Filipinom.

Kraj wielu kontrastów

Jest to kraj wielu kontrastów – z jednej strony rajskie plaże i miejsca chętnie odwiedzane przez turystów, np. Bohol czy Daku, gdzie można cieszyć się złotym piaskiem i lazurowym ciepłym morzem oraz pięknym podwodnym światem. Z drugiej znajdziemy tu jedno z największych wyspisk świata – Payatas – gdzie ludzie żyją ze zbierania i segregacji śmieci za mniej niż

2 dolary dziennie. Nowoczesne dzielnice Manili i rozwijające się osiedla kontrastują z biedą, siedzibami ludzi pozbawionych godnych warunków życia.

Kolejne pokolenia żyją na Payatas i zbierają śmieci. Władze nie są zainteresowane likwidacją tego miejsca, bo dzięki zbieraczom oszczędzają miliony. Jak to się dzieje? Sposób władz miejskich na oszczędności jest prosty. Zbieracze wyciągają ze śmieci folię, papier i złom. Dzięki ich pracy na wyspiska trafia o jedną czwartą mniej nieczystości. Oni oddają zebrane ma-

teriały do punktów skupu, zarabiają grosze, ale miasto ma mniejszy problem. W przypadku tak dużego miasta jak Manila kwota oszczędności sięga milionów.

Po zmianie lokalizacji wyspiska, które stało się zagrożeniem dla bezpieczeństwa mieszkańców, dzieci zaczęły wskakiwać na przejeżdżające ciężarówki ze śmieciami i wygrzebywać najbardziej pożądane materiały. Dzieci pracują po to, aby rodzina mogła przetrwać.

Dopóki piłka w grze

Jak dać szansę dzieciom, których całe życie to wyspisko śmieci? Jak dobrze i mądrze pomagać, aby zachęcić je do nauki, ale nie odebrać możliwości zarabiania na całą rodzinę? Roy Moore uznał, że najlepszym sposobem jest stworzenie im warunków do zdobycia wykształcenia i zbudowania wiary w siebie. W 2011 roku założył fundację Fairplay for All i zorganizował pierwszą w Payatas drużynę piłkarską. Dzieci chętnie przychodziły na treningi, bo po nich otrzymywały posiłek. Z czasem powstała też szkoła dla uczniów wyrzuconych ze szkół państwowych, skrzywdzonych lub niedających sobie rady. Obecnie Roy szykuje kolejny projekt, chce zbudować szkołę z internatem. Kulczyk Foundation wspiera stworzoną przez niego drużynę Team Philippines, która w 2018 roku na Mistrzostwach Świata Dzieci Ulicy w Moskwie zajęła IV miejsce.

Czas trwania
45 minut

TEMAT

Nie pozostawaj obojętny na poważne sprawy

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj materiały z załączonej płyty. Przygotuj projekcję fragmentów filmu zamieszczonych na płycie. Przed zajęciami zapoznaj się z całym odcinkiem dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl.

DLACZEGO WARTO PORUSZYĆ TEN TEMAT

Coś jest dla kogoś ważne, to znaczy, że sprawa (przedmiot) ma dla niego znaczenie. Człowiek przykłada do tej sprawy (obiektu) dużą wagę. Różnimy się sposobem podchodzenia do rzeczywistości i tego, co robimy, co jest dla nas ważne. To, co dla mnie jest istotne, dla drugiego człowieka może być obojętne, błahe, banalne, nic nieznaczące... Jednak gdy pochylimy się nad zagadnieniem, przyjrzymy się sprawie, czyjejś sytuacji, możemy dostrzec, że to, co początkowo było dla nas bez znaczenia, nie dotyczyło nas, zaczyna być ważne również z naszej perspektywy. Staje się znaczące przez to, że dotyczy drugiego człowieka, jego wyjątkowej historii, jakości jego życia, jego doświadczeń, przeżyć, trosk, jego zysków i strat. Uważne przyjrzenie się drugiemu człowiekowi, poznanie problemów, z którymi musi się mierzyć na co dzień, sprawia, że przestajemy być obojętni. Sprawy tego człowieka zaczynają nas interesować, stają się dla nas ważne, znaczące. Poświęcamy im swój czas, emocje, potencjał intelektualny, kreatywność. Jego sprawy stają się naszymi sprawami. A to już pierwszy przejaw postawy społecznego zaangażowania. I właśnie do takiej pierwszej, podstawowej refleksji, a w jej wyniku do zaangażowania w sprawy innych ludzi pragniemy zachęcić nauczycieli i uczniów, proponując im udział w tej lekcji.

Zagadnienie

Cele

CELE ZAJĘĆ

Może uda się zrobić z uczniami jeden krok, może dwa, a może aż trzy. Zawsze będzie to Wasz wspólny sukces – Twój i Twoich uczniów!

Krok 1 – WIEM: Uczeń wie, jak ważne jest zrozumienie spraw istotnych dla innych ludzi. Jest świadomy tego, że to, co dla jednej osoby jest mniej istotne, dla innej może być bardzo ważne. Rozumie, że obojętność na sprawy innych osób pociąga za sobą określone konsekwencje.

Krok 2 – CZUJĘ: Uczeń potrafi określić, za co czuje się odpowiedzialny. Rozumie również, co czuje osoba, wobec której inni są obojętni.

Krok 3 – POMAGAM: Uczeń wyraża gotowość pomocy innym w ważnych dla nich kwestiach, ponieważ zdaje sobie sprawę, że pomoc innym w ważnych dla nich sprawach prowadzi do poprawy jakości życia.

Wprowadzenie

WPROWADZENIE DO ZAJĘĆ

Rozdaj uczniom kartki z wypisanymi nazwami różnych aktywności: gotowanie, opieka zdrowotna, zabawa, sport, zakupy, zbieranie śmieci, nauka, zarabianie pieniędzy, sprząatanie, wakacje, hobby, emerytura, oglądanie filmów, wolontariat. Zaproponuj, żeby uzupełnili tę listę o sprawy ważne dla nich. Następnie poproś, żeby każdą sprawę z listy ocenili, przypisując jej odpowiednią wagę od 0 kg (najmniej ważne) do 4 kg (najważniejsze).

Teraz zaproponuj, żeby uczniowie podzielili się na małe grupy. Poproś, żeby wymienili się kartkami i podyskutowali o tym, na czym polegają różnice w ich ocenie wagi poszczególnych spraw. Możesz zadać następujące pytania:

- Co spowodowało, że niektórym sprawom przypisaliście wagę 0 kg? Jakie to sprawy?
- Co spowodowało, że niektórym sprawom przypisaliście wagę 4 kg? Jakie to sprawy?
- Co powoduje, że podobne sprawy są dla nas ważne?
- Jakie czynniki mają wpływ na to, że inne sprawy są ważne dla różnych osób?
- Jak czuje się człowiek, kiedy inni nie rozumieją ważnych dla niego spraw?
- Jakie mogą być konsekwencje bycia obojętnym na sprawy ważne dla innych ludzi w waszym środowisku?

Poproś chętnych uczniów, aby podzielili się swoimi przemyśleniami na forum klasy.

Film
– zapowiedź,
projekcja
i refleksja

ZAPOWIEDŹ PROJEKCJI FILMU

Zaproponuj wspólne obejrzenie fragmentów reportażu, którego bohaterami są mieszkańcy slamsów w Payatas na Filipinach. Poproś, żeby podczas seansu zwrócili uwagę na to, jakie sprawy są ważne dla głównych bohaterów filmu – 16-letniej Regine oraz młodego Brytyjczyka Roya Moora.

PROJEKCJA FILMU

Roy Moore założył drużynę piłki nożnej dla dzieci z Payatas.

REFLEKSJA PO FILMIE

Bezpośrednio po projekcji porozmawiaj z uczniami. Mogą Ci pomóc poniższe pytania:

- Dlaczego dzieci w Payatas rezygnują z edukacji szkolnej?
- W jaki sposób Brytyjczyk, Roy Moore, zmienił życie dzieci w Payatas?
- Czy miejsce urodzenia powinno decydować o przeznaczeniu człowieka? Uzasadnij swoje zdanie.
- Na ile świadomość tego, jak żyją ludzie na świecie, może zmienić nasz stosunek do spraw dotyczących innych ludzi?

ZADANIE

Z doświadczenia

Zaproponuj uczniom, by dobrali się w pary. Poproś, by przypomnieli sobie sytuację, w której coś było dla nich bardzo ważne. Niech porozmawiają w parach na temat tych sytuacji i reakcji innych ludzi na to, co było dla nich ważne. Niech sobie przypomną, jak się czuli, gdy ktoś to zignorował, a jak, gdy ktoś to dostrzegł. Co się wtedy wydarzyło?

ROZMOWA

Poproś uczniów, by przedstawili swoje wnioski. Pomogą Ci następujące pytania:

- Jakie macie przemyślenia po wykonaniu tego zadania?
- Jakie skutki może mieć obojętność na sprawy ważne dla innych ludzi?

Wskazówka:

Zwróć uwagę uczniów na to, że nie należy być obojętnym na sprawy ważne dla innych ludzi, najważniejsze to zrozumienie i pomoc.

W podsumowaniu rozmowy podkreśl, że obojętność może wynikać z braku zrozumienia. Poprowadź rozmowę tak, aby uczniowie doszli do wniosku, że zrozumienie należy się każdemu człowiekowi, niezależnie od jego pochodzenia czy pozycji społecznej. Często nie zastanawiamy się nad konsekwencjami obojętności, a ona krzywdzi najbardziej. Nasza pomoc zwraca uwagę innych i dodaje odwagi do zabiegania o ważne dla kogoś sprawy. Podkreśl, że pomoc wyraża się w okazaniu zrozumienia, w sposobie komunikacji czy w konkretnych działaniach.

Zadanie

Rozmowa

Podsumowanie

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Poprowadź uczniów przez następujące etapy:

1. Uświadomienie im wiedzy na temat sytuacji drugiego człowieka (**WIEM**);
2. Zwrócenie uwagi na rolę emocjonalnego rozumienia czyjegoś problemu i utożsamiania się z tą osobą (**CZUJĘ**);
3. Podjęcie decyzji o aktywnej pomocy (**POMAGAM**).

WIEM:

Zwróć uwagę uczniów na to, że obojętność na sprawy ważne dla innych ludzi pociąga za sobą określone konsekwencje.

CZUJĘ:

Uczeń rozumie, że dla każdego z nas inne sprawy mogą być ważne. Wie, jakie uczucia wywołuje dostrzeżenie ważnych dla nas spraw. Jest świadomy również, co czuje osoba, wobec której inni są obojętni.

POMAGAM:

Poproś uczniów, by zastanowili się, co było dla nich najważniejsze na dzisiejszej lekcji. Niech swoje przemyślenia zapiszą na żółtych karteczkach. Zbierz karteczki z anonimowymi zapiskami i wróć do nich na kolejnej lekcji.

Drużyna Team Philippines zajęła IV miejsce w Street Child World Cup 2018 w Moskwie, czyli w mundialu dla dzieci ulicy.

EFEKT
DOMINA

PAPUA- -NOWA GWINEA

SCENARIUSZ LEKCJI

REAGUJ, KIEDY KOMUŚ
DZIEJE SIĘ KRZYWDA

PAPUA-NOWA GWINEA

Rajskie położenie

Papua-Nowa Gwinea, ze stolicą w Port Moresby, leży w Melanezji, zajmuje wschodnią część wyspy Nowa Gwinea oraz około 2800 sąsiednich wysp. Ma powierzchnię ponad 462 tys. km² i 6,9 mln mieszkańców. Leży w strefie równikowej. Graniczy z Indonezją, a oblewają ją wody Oceanu Spokojnego. Niepodległość uzyskała dopiero w 1975 roku.

Rzeźba terenu jest silnie zróżnicowana, od gór mierzących ponad 4500 m n.p.m. do obszarów nizinnych, gdzie występują jedne z największych na świecie obszarów bagiennych. Takie ukształtowanie wpływa na duże różnice między temperaturami powietrza w ciągu roku. I tak na nizinach średnia dobową temperatura wynosi 26°C, a w górach na wysokości 2500–3000 m n.p.m. poniżej 10°C.

W Papui-Nowej Gwinei rosną lasy równikowe, a w górach lasy z charakterystycznym piętrowym układem roślinności. Nad brzegami morskimi występują lasy namorzynowe. Kraj w ponad 63 procentach jest zalesiony.

Oskarżenia o czary i polowanie na czarownice

Na terenie Papui-Nowej Gwinei mieszka ponad 800 plemion, które mówią w różnych językach. To często utrudnia komunikację między nimi. Prawie 96 procent mieszkańców to chrześcijanie, którzy mimo wyznawania tej religii nadal wierzą w czarną magię. Wiara w Boga nie stoi w sprzeczności z oskarżaniem bliźnich o stosowanie czarów. Panuje tu zwyczaj obwiniania za nieszczęścia, które spotykają człowieka, kogoś innego, kto rzucił na niego urok, czyli sangumę. Sanguma to również śmiertelna klątwa, której spełnieniu się dopomaga człowiek ją rzucający.

Jeśli ktoś z rodziny umiera, szczególnie w młodym wieku lub nagle, to zaczyna się polowanie na czarownice. Często o spowodowanie śmierci tej osoby jest oskarżony człowiek, który widział ją żywą po raz ostatni. Najczęściej obwiniane są kobiety, gdyż są bezbronne i łatwo wobec nich zastosować przemoc. W Papui-Nowej Gwinei trzy czwarte ofiar to właśnie kobiety, ale duży odsetek stanowią również dzieci.

Tradycja ta jest przekazywana z pokolenia na pokolenie. Jeśli ktoś umiera, to czarownik też musi zginąć. Tak było, zanim pojawił się biały człowiek, i jest nadal. W linczach uczestniczą wszyscy – bogaci i biedni, kobiety i mężczyźni, a nawet dzieci. Bardzo często egzekucje są nagrywane i udostępniane w internecie.

Do 2013 roku mordercy osób oskarżonych o czary byli bezkarni. Policja nie robiła nic, aby ich wykryć i postawić przed sądem.

Jak mądrze pomagać?

Aby móc pomagać, trzeba dotrzeć do jak największej grupy ludzi i edukować ich. Najważniejsze jest, aby przekaz był prosty i zrozumiały dla wszystkich.

Monica Paulus niesie pomoc ludziom oskarżonym o czary, a także ich rodzinom. Założyła organizację Simbu Human Rights Defenders Network, która edukuje ludzi poprzez występy i rozmowę na temat tego problemu oraz ratuje ludzi posądzonych o czary i daje im możliwość rozpoczęcia nowego życia z rodzinami, które musiały uciekać ze swoich domów, aby ratować własne życie.

Monica zajmuje się ofiarami oskarżeń o czary i pomaga im zbudować nowe życie. Daje szansę na ocalenie rodziny oraz odbudowanie domu i poczucia bezpieczeństwa. Kulczyk Foundation postanowiła wesprzeć projekt budowy domów dla osób oskarżonych o czary.

Czas trwania
45 minut

TEMAT

Reaguj, kiedy komuś dzieje się krzywda

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj materiały z załączonej płyty. Przygotuj projekcję fragmentów filmu zamieszczonych na płycie. Przed zajęciami zapoznaj się z całym odcinkiem dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl.

DLACZEGO WARTO PORUSZYĆ TEN TEMAT

Krzywda jest szkodą wyrządzoną drugiemu człowiekowi. Może być szkodą moralną, fizyczną, materialną, emocjonalną. Krzywdzące jest postępowanie, które rani innych ludzi, którego efektem jest ich wykorzystywanie, poniżanie lub niszczenie. W szczególny sposób należy zwrócić uwagę na kwestię czynienia krzywdy osobom, które nie mogą jej przeciwdziałać, są po prostu bezbronne. W tym gronie znajdują się głównie dzieci, młodzież, osoby słabsze, starsze, osoby, które wyglądają inaczej niż otaczający je ludzie, zachowują się w nieco odmienny sposób, niż jest to przyjęte w danej społeczności. W sytuacji, gdy ktoś jest krzywdzony, możemy przyjąć trzy postawy: aktywnego udziału w krzywdzeniu, bierności lub aktywnego sprzeciwu. Aby móc aktywnie się sprzeciwić, trzeba dostrzec, że inny człowiek jest krzywdzony, że wyrządza się mu zło. Nasza uwaga musi więc być skierowana na tego człowieka, jego potrzeby i sytuację, w której się znajduje. Powinniśmy też umieć postawić się w roli tej osoby, aby zrozumieć, co czuje i przeżywa. Konieczne jest także uświadomienie sobie, jakie są konsekwencje tego, że komuś dzieje się krzywda. Innymi słowy, musimy zdać sobie sprawę z konsekwencji krzywdzenia. Najważniejsze jednak, abyśmy zastanowili się, co możemy w takiej sytuacji zrobić, jakie mamy kompetencje i możliwości działania. A jest ich wiele: możemy przecież uruchamiać działania profilaktyczne (chroniące), interwencyjne, terapeutyczne, reagować indywidualnie lub łączyć siły i prosić innych o pomoc i wsparcie. Najważniejsze, byśmy nie pozostawali bierni. I tę właśnie kwestię – przeciwdziałania krzywdzeniu – podejmuje lekcja inspirowana wydarzeniami w Papui-Nowej Gwinei, do udziału w której zapraszamy.

Zagadnienie

Cele

CELE ZAJĘĆ

Może uda się zrobić z uczniami jeden krok, może dwa, a może aż trzy. Zawsze będzie to Wasz wspólny sukces – Twój i Twoich uczniów!

Krok 1 – WIEM: Uczeń wie, jakie są formy znieważania człowieka, oraz ma świadomość tego, że trzeba reagować, kiedy innym dzieje się krzywda. Zna konsekwencje braku reakcji na krzywdę.

Krok 2 – CZUJĘ: Uczeń potrafi określić, co czuje osoba, która doświadcza krzywdy i braku reakcji na nią.

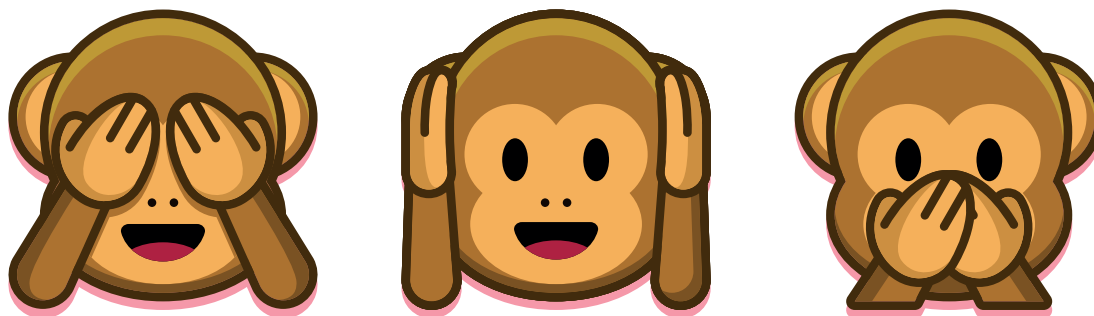
Krok 3 – POMAGAM: Uczeń wyraża gotowość sygnalizowania, kiedy jemu dzieje się krzywda. Uczeń wyraża gotowość reagowania, gdy inni ludzie doświadczają krzywdy.

Wprowadzenie

WPROWADZENIE DO ZAJĘĆ

Pokaż uczniom trzy ikonki w telefonie:

Zapytaj uczniów:

- Jakie mają skojarzenia związane z tymi ikonkami?
- Jakie jest ich znaczenie?

Poproś uczniów, aby dobrali się w pary, i zachęć ich do rozmowy na temat poczucia doznawania krzywdy. Pomogą Ci następujące pytania ukierunkowujące:

- W jakiej sytuacji poczuliście się krzywdzeni? – opowiedzcie o niej koleżance lub koledze.
- Czy ktoś zareagował na waszą krzywdę? Jakie emocje towarzyszyły wam, gdy nikt nie zareagował?
- Jakie są powody tego, że ludzie nie reagują na krzywdę innych?

Wskazówka:

Zadbaj o bezpieczeństwo emocjonalne uczniów.

ZAPOWIEDŹ PROJEKCJI FILMU

Zaproponuj uczniom wspólne obejrzenie fragmentów reportażu. Zasugeruj, by podczas seansu zwrócili uwagę na emocje, których mogą doświadczać ofiary „polowania na czarownice” w Papui-Nowej Gwinei.

PROJEKCJA FILMU

Film
– zapowiedź,
projekcja
i refleksja

Jak się komunikować bez przemocy – zajęcia w szkole.

REFLEKSJA PO FILMIE

Bezpośrednio po projekcji porozmawiaj z uczniami. Mogą Ci pomóc poniższe pytania:

- Co powoduje, że ludzie krzywdzą innych?
- Jakie emocje mogły towarzyszyć krzywdzonym osobom?
- W jaki sposób reagowali świadkowie tych sytuacji?
- Dlaczego ofiarami przemocy padają najczęściej kobiety i dzieci?
- Jakie konsekwencje może mieć bezrefleksyjne robienie tego, co robią inni?
- W jaki sposób system edukacji w Papui-Nowej Gwinei może pomóc w zaprzestaniu „polowań na czarownice”?

Wskazówka:

Zwróć uwagę uczniów na to, że reakcje na krzywdę innych mogą być nieprawidłowe, np. agresja, krzywdzenie krzywdzącego. Przemoc nigdy nie niesie zmiany, zachęca do dalszego wyrządzania krzywdy. Tylko właściwe reakcje dają szansę na przerwanie akceptowanego od pokoleń krzywdzenia.

ZADANIE

Zauważ, zareaguj

Zwróć uwagę uczniów na to, że najważniejsze w pomocy krzywdzonym ludziom są:

- zauważenie krzywdy (patrzę, słucham, pytam – nawiązanie do trzech małych),
- właściwa reakcja (reaguję tak, jak sam chciałabym/chciałbym, żeby zareagowali inni na moją krzywdę).

Podkreśl, że w pomaganiu ważne jest zachowanie własnego bezpieczeństwa. Jeśli sami nie możemy lub nie potrafimy pomóc, zwróćmy się o pomoc do właściwych osób czy instytucji.

Zadanie

Rozmowa

Poproś uczniów, by podzielili się na trzy grupy. Zadaniem każdej z nich będzie zaproponowanie kilku zakończeń poniższych zdań:

- Kiedy doświadczam krzywdy, mogę...
- Kiedy widzę, że komuś dzieje się krzywda, mogę...

Poproś przedstawicieli grup o przedstawienie wyników pracy zespołów.

ROZMOWA

Poproś uczniów, by przedstawili swoje wnioski. Pomogą Ci następujące pytania:

- Jakie macie refleksje po wykonaniu tego zadania?
- Co może się stać, kiedy zareagujemy na krzywdę?

Wskazówka:

Zwróć uczniom uwagę, że reakcja na krzywdę to czasem przeciwstawienie się przyjętym i akceptowanym sposobom postępowania. To dodawanie odwagi innym.

Podsumowanie

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Poprowadź uczniów przez następujące etapy:

1. Uświadomienie im wiedzy na temat sytuacji drugiego człowieka (**WIEM**);
2. Zwrócenie uwagi na rolę emocjonalnego rozumienia czyjś problemu i utożsamiania się z tą osobą (**CZUJĘ**);
3. Podjęcie decyzji o aktywnej pomocy (**POMAGAM**).

Budowa nowego schroniska finansowana przez Kulczyk Foundation.

Szpital misyjny udziela pomocy ofiarom przemocy.

WIEM:

Nawiąż do słów Tadeusza Borowskiego: „Nie ma piękna, jeśli w nim leży krzywda człowieka. Nie ma prawdy, która tę krzywdę pomija. Nie ma dobra, które na nią pozwala...”. Podkreśl, że nic nie usprawiedliwia krzywdzenia innych. Reakcja na krzywdę zależy od każdego z nas indywidualnie. Nasz pierwszy krok pokazuje innym, że problem istnieje oraz nie należy go akceptować. Reakcja powinna być przemyślana. Czasami sama świadomość tego, że wiemy o krzywdzie, potrafi skłonić krzywdziciela do refleksji.

CZUJĘ:

Każdego z nas inne sytuacje mogą krzywdzić, jednak uczucia związane z nimi są takie same u różnych ludzi, w różnych krajach i kulturach. Jeśli nie zareagujemy na krzywdę, może dotknąć nas poczucie winy, lęk przed brakiem pomocy od innych, nasze poczucie bezpieczeństwa maleje, a samoocena drastycznie się obniża. Swoją reakcją pokazujemy innym, że nie zgadzamy się na naruszanie godności człowieka. Budujemy też poczucie własnej skuteczności.

POMAGAM:

Poproś uczniów, by zastanowili się, co było dla nich najważniejsze na dzisiejszej lekcji. Co by zmienili w swoim dotychczasowym postępowaniu? Niech swoje przemyślenia zapiszą na żółtych karteczkach. Zbierz karteczki z anonimowymi zapiskami i wróć do nich na kolejnej lekcji.

„Efekt Domina. Materiały dla nauczycieli do pracy z uczniami na drugim etapie edukacji” (13-15 lat)

Scenariusze powstały w oparciu o serial dokumentalny „Efekt Domina”, sezon V

ISBN 978-83-952018-1-3

Autorzy scenariuszy:

Prof. UAM dr hab. Kinga Kuszak, Agnieszka Kaczorowska, Joanna Obuchowska, Małgorzata Wróblewska

Konsultacja merytoryczna:

Prof. UAM dr hab. Kinga Kuszak

Wstępy na temat krajów: Anna Winnicka

Fotografie: Tomasz Borkowski, Tatiana Jachyra, Dariusz Szymura, Designed by Ibrandify / Freepik (s. 11), Sombilon Studios - www.sombilon.com on Foter.com/CC BY-UD (s. 28)

Nadzór redakcyjny: Kulczyk Foundation

Redakcja i korekta: Jacek Kowalczyk

Projekt i opracowanie graficzne:

Szafran Marta Jedlińska

Realizacja serialu „Efekt Domina”:

TVN S.A.

Montaż fragmentów: Ginger Dog Film

Produkcja płyt: MIWA - MEDIA

Skład i łamanie: Krzysztof Galicki (WSiP)

Druk i oprawa: Paw Druk Sp. z o.o.

Zespół Kulczyk Foundation:

Dominika Kulczyk
Marta Schmude-Olczak
Karolina Dusio
Beata Kopyt
Katarzyna Matuszewska
Jarosław Matuszewski
Paweł Orzeszko
Mateusz Kamil Roszak
Anna Samsel
Wioleta Szafryna
Agnieszka Szewczyk
Dorota Szkodzińska
Wojciech Śmiech
Marta Tomaszewska
Samanta Wojtysiak

**KULCZYK
FOUNDATION**

Kulczyk Foundation
ul. Krucza 24/26
00-526 Warszawa
www.kulczykfoundation.org.pl
office@kulczykfoundation.org.pl
Warszawa, październik 2018

Kulczyk Foundation gorąco dziękuje wszystkim osobom, instytucjom i organizacjom za wsparcie, którego nam udzieliły w tym projekcie.

Patronat merytoryczny:

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
Wydział Studiów Edukacyjnych

Partnerzy:

**WYDAWNICTWA
SZKOLNE
i PEDAGOGICZNE**

Dołączona płyta DVD zawiera:

- **fragmenty reportaży do wyświetlenia podczas zajęć,**
- **karty pracy i materiały dodatkowe potrzebne do przeprowadzenia zajęć.**

Wcześniejsze edycje materiałów edukacyjnych można pobrać na stronie www.kulczykfoundation.org.pl i www.wiemczujepomagam.pl

Pełne wersje odcinków z V sezonu serialu dokumentalnego „Efekt Domina”, dostępne będą na stronie www.kulczykfoundation.org.pl

Rekomendujemy nauczycielom zapoznanie się z całymi odcinkami przed przeprowadzeniem zajęć na nich bazujących.

WYMAGANIA TECHNICZNE:

Do odtworzenia materiałów video z płyty potrzebny jest komputera z napędem DVD.

Komputer powinien być podłączony do monitora lub rzutnika za pomocą kabla VGA lub HDMI.

Aby materiały odwarzały się prawidłowo, należy skopiować pliki z płyty na dysk twardy komputera, np. do folderu: „moje dokumenty” (system Windows) lub „dokumenty” (system MAC OS).

Do odtworzenia materiałów z płyty można także użyć odtwarzacza DVD lub BR podłączonego za pomocą kabla HDMI do TV lub rzutnika. Odtwarzacz DVD lub BR powinien mieć możliwość odtwarzania plików MP4/H264.

NASZE MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI

---

3 – 6 lat

6 – 9 lat

10 – 12 lat

13 – 15 lat

+15 lat

KULCZYK
FOUNDATION

Szczegóły i zamówienia na stronie
www.kulczykfoundation.org.pl